

ბაზოლი პასუხისმგებლობისა და შიშველული პასუხისმგებლობის პრინციპების ურთიერთმიმართება სამეწარმეო სამართალში

შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპი საკორპორაციო სამართალში ყველაზე ძირეული და, ამასთანავე, ყველაზე აქტიურად განხილვადი ინსტიტუტია. ნაშრომი სწორედ ამ ფუნდამენტური საკითხის სისტემათა შედარებით ჭრილში, კონტექსტუალურ დონეზე გაანალიზებასა და მისი დადებითი და უარყოფითი მხარეების გამჭოლი პასუხისმგებლობის დოქტრინის კვალდაკვალ წარმოჩენას ახდენს. იურიდიული პირის, როგორც ფიზიკური პირების მიერ (როგორც წესი) ფიქციის თეორიის საფუძველზე წარმოქმნილი არტიფიკული წარმონაქმნის უკან მდგარი ადამიანთა პასუხისმგებლობა და მათი ბედი, ერთი მხრივ, ანტიკური სამყაროს სამართლებრივი სისტემების – რომის სამართლის, ისლამური სამართლისა თუ შუა საუკუნეების იტალიური სამართლის სისტემებისა და, მეორე მხრივ, თანამედროვეობის თითქმის ყველა წამყვანი სამართლებრივი სისტემის აქტიური განხილვის საგანია. სწორედ ამიტომაც ახდენს ნაშრომი ამ ინსტიტუტების ისტორიული წანამძღვრების დადებითი და უარყოფითი მხარეების, სახეების, ფორმების, პრაქტიკაში გამოყენების წინაპირობების, ფაქტორებისა და გამოწვევების სისტემათა შედარებით კონტექსტში განხილვას. ყოველივე აღნიშნული კი ქართული სამეწარმეო სამართლისთვის დამახასიათებელი გამჭოლი პასუხისმგებლობის, როგორც შეზღუდული პასუხისმგებლობისგან საგამონაკლისო წესის, პრაქტიკაში სწორად გამოყენებას შეუწყობს ხელს.

საკვანძო სიტყვები: შეზღუდული პასუხისმგებლობა, გამჭოლი პასუხისმგებლობა, პირსინგი, გაჭოლვის წინაპირობები, გაჭოლვის სახეები, კორპორაციული საფარველი, ნებაყოფლობითი და არანებაყოფლობითი კრედიტორები.

1. შესავალი

თანამედროვე საზოგადოება ურთიერთობათა მრავალფეროვნებითა და დივერსიფიცი-რებით ხასიათდება. ურთიერთობათა უდიდესი ნაწილი გარკვეული შედეგის მიღწევისკენაა მიმართული, თუმცა ხშირად ურთიერთობის თავდაპირველი შეთანხმებული მიზანი მოგვიანებით ფერმკრთალდება, რასაც, საბოლოოდ, ყველა მონაწილისთვის სასურველ შედეგამდე ვეღარ მივყავართ. სწორედ ასეთ დროს უდიდეს მნიშვნელობას იძენს პასუხისმგებლობის საკითხი, ის, თუ რამდენად პასუხისმგებელია სუბიექტი დამდგარი შედეგისთვის და რა ფარგლებში. ამდენად, სამართლისთვის, როგორც პირთა ურთიერთობების უდიდესი ნაწილის მომწესრიგებელი მექანიზმისთვის, პასუხისმგებლობის საკითხი ერთ-ერთი ურთულესი და მრავალნახნა-გოვანი თემაა. ეს საკითხი, ბუნებრივია, ბიზნესურთიერთობებში, მისთვის დამახასიათებელი სპეციფიკიდან გამომდინარე, მეტადრე გართულებულია და ხშირად ერთგვარ დილემადაც კი იქცევა. მოგების მიღებაზე ორიენტირებულ ურთიერთობებში ყველაფერი ციფრების დონე-

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი, მონვეული ლექტორი.

ზეა დაყვანილი, ამიტომაც ამ ტიპის ურთიერთობათა მონაწილეები ცდილობენ, დასაწყისშივე ცალსახად გამოკვეთონ ყველა შესაძლო შედეგი, რომელთა დადგომაც ურთიერთობის ნებისმიერი მიმართულებით განვითარების შემთხვევაშია შესაძლებელი. სწორედ ასეთ მაქსიმალურად დაცულ და გარანტირებულ პირობებში ახდენენ პირები ინვესტიციების განხორციელებას და კორპორაციების დაარსებას. პარტნიორთა დაცვის უმთავრესი საშუალება კი განხორციელებული შენატანებით მათი პასუხისმგებლობის შეზღუდვაა.

ამდენად, ნაშრომის მიზანია, გამოკვეთოს შეზღუდული პასუხისმგებლობის, როგორც საკორპორაციო სამართლის უმთავრესი პრინციპის, დანიშნულება და არსი, ნარმოაჩინოს გამჭოლი პასუხისმგებლობის პრინციპის, როგორც, ზოგადად, მოქმედი წესიდან გამონაკლისი ნორმის ფუნქციონირების მექანიზმები. ამასთანავე, აღსანიშნავია, რომ კვლევა ეხება ამ ორი დოქტრინის პრინციპულ დონეზე მიმოხილვას და მათ ადგილს სამართალში. ამიტომაც გამჭოლი პასუხისმგებლობის პრინციპი მხოლოდ იმ წრილში იქნება გაანალიზებული, რაც მისი განზოგადებული თეორიული მიმოხილვისთვისაა აუცილებელი. მისი დეტალური, პრაქტიკიდან გამომდინარე ანალიზი კი ამ ნაშრომის მიზნებსა და შესაძლებლობებს სცდება... კვლევა აქტუალურია იმდენად, რამდენადაც, განსხვავებით ანგლოამერიკული სამართლებრივი სივრცისგან, სადაც საკანონმდებლო თუ სამეცნიერო დონეზე გაცხარებული კამათი მიმდინარეობს ამ ორი დოქტრინის ურთიერთდამოკიდებულებისა და ბალანსის შესახებ, ქართველი კანონმდებელი მხოლოდ ზოგადი დანაწესებით შემოიფარგლება, საკითხის თეორიული დამუშავებით არც აკადემიური წრე გამოირჩევა.

კვლევაში, უპირატესად, გამოყენებულია ნორმატიული და შედარებითსამართლებრივი მეთოდი. ნაშრომის სტრუქტურა შედგება 11 თავისა და შესაბამისი ქვეთავებისგან.

2. შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპის ზოგადი დახასიათება

მკვლევრები ხშირად კორპორაციული მართვის, წილების ფლობის, კაპიტალის ბაზრისა და ბიზნესკულტურის კუთხით ამერიკული, ევროპული და იაპონური კორპორაციების განსხვავებულ რეგულაციებზე მიუთითებენ, მაგრამ, მიუხედავად სერიოზული იურისდიქციული განსხვავებებისა, კორპორაციულობის, როგორც ფორმის, მიმართ მკვეთრი და აშკარად ერთიანი მიდგომა ამ განზომილებებში მაინც ნათელია. ბიზნესკორპორაციებს ყველა იურისდიქციაში იურიდიული ნიშან-თვისებების ფუნდამენტურად მსგავსი წყობა ახასიათებთ და ფუნდამენტურად მსგავს სამართლებრივ პრობლემებს აწყდებიან. აღნიშნულის საფუძველზე ვაყალიბებთ კორპორაციის ძირეულ სამართლებრივ მახასიათებლებს, რომლებიც აღქმადია ნებისმიერისთვის, ესენია: იურიდიული პიროვნულობა (იურიდიული პირის სტატუსი), შეზღუდული პასუხისმგებლობა, გადაცემადი წილები, ბორდისთვის დელეგირებული მენეჯმენტი და ინვესტორის საკუთრება. სწორედ ეს მახასიათებლები პასუხობენ მსხვილი ბიზნესწარმონაქმნების ეკონომიკურ მოთხოვნილებებს და მათი უზრუნველყოფა ყველა სისტემის კორპორაციული სამართლის დანიშნულებაა. ამდენად, საკორპორაციო სამართლის მთავარი ფუნქციაა, უზრუნველყოს ბიზნესწარმონაქმნები ისეთი სამართლებრივი ფორმით, რომელთაც ზემოჩამოთვლილი ხუთივე ნიშანი აქვს. ეს ნიშნები კი საკორპორაციო სამართლის ქვაკუთხედს ქმნიან და ყველა იურისდიქციისთვისაა დამახასიათებელი.¹

პასუხისმგებლობის შეზღუდვა საკორპორაციო სამართლის ბალავარია. თანამედროვე ურთიერთობებისთვის სუბიექტთა უფლებებისა და მოვალეობების მკვეთრი ფორმირება და

¹ *Armour J., Haansmann H., Kraakman R., The Essential Elements of Corporate Law: What is Corporate Law? Harvard, John M., Olin Center For Law, Economics, and Business, Discussion Paper №643, 7/2009, 2.*

პასუხისმგებლობის ფარგლების შექმნის დაგვარად ზუსტი შემოსაზღვრაა დამახასიათებელი. ნებისმიერ ურთიერთობაში, უპირატესად კი ბიზნესურთიერთობაში, მხარე ცდილობს, იმთავითვე ნათლად განეროს საკუთარი ვალდებულებები და მათი ნებისით თუ უნებლიეთ დარღვევის შემთხვევაში პასუხისმგებლობის ფარგლები.

შეზღუდული პასუხისმგებლობის დოქტრინისთვის რელევანტური და მნიშვნელოვანია ორგანიზაციული ფარისა² და მესაკუთრის ფარის³ ცნებების განხილვა. ორგანიზაციული ფარის გარეშე საზოგადოება, როგორც განცალკევებული იურიდიული პირი, ვერ იფუნქციონირებს. განასხვავებენ სუსტი, ძლიერი და სრული ორგანიზაციული ფარის კონცეფციებს. კორპორაციისთვის დამახასიათებელი პასუხისმგებლობიდან გამომდინარე, საქმე გვაქვს სრულ ორგანიზაციულ ფართან. ეს უკანასკნელი იცავს საზოგადოების აქტივებს არასაზოგადოების კრედიტორებისგან, მათ შორის საზოგადოების მესაკუთრეთა კრედიტორებისგან. ამდენად, საზოგადოების პარტნიორებისა და მენეჯერების პერსონალური კრედიტორები საზოგადოების აქტივებზე პრეტენზიას ვერ წამოაყენებენ, თუ საზოგადოების სახელით არ მოხდა რაიმე ურთიერთობაში შესვლა. ინგლისის, სხვა ევროპული ქვეყნებისა და ჩრდილოეთ ამერიკის ყველა შტატის მიერ ცალსახად აღიარებულია სრული ორგანიზაციული ფარის კონცეფცია, ის კომპანიის სტატუსის მაკვალიფიცირებელ და უნიკალურ პრინციპადაა მიჩნეული და იმ საკითხთა კატეგორიაში შედის, რომელთა შეცვლაც ხელშეკრულებათა ქსელით შეუძლებელია. ორგანიზაციული ფარის სარკისებური ანარეკლია შეზღუდული პასუხისმგებლობა, ამ კონტექსტში მას მესაკუთრის (პარტნიორის) ფარი შეიძლება დაერქვას. ეს იმას გულისხმობს, რომ კრედიტორებს არ შეუძლიათ, საზოგადოების ქონების გარდა, პარტნიორთა, დირექტორთა და მენეჯერთა პირადი აქტივებიდან მოითხოვონ დაკმაყოფილება. მსგავსად ორგანიზაციული ფარისა, მესაკუთრის ფარიც შესაძლოა, იყოს ძლიერი და სუსტი ფორმის. ამ უკანასკნელ ფორმაში საზოგადოების კრედიტორებს გარკვეულ შემთხვევაში ძალუძთ საზოგადოების პარტნიორების პირად აქტივებს მისწვდნენ. მესაკუთრის ძლიერი ფარის შემთხვევაში კი კრედიტორებს არ შეუძლიათ, საზოგადოების ქონების გარდა, თავიანთი პარტნიორების, დირექტორების ან მენეჯერებისგან მოითხოვონ დაკმაყოფილება.⁴

შეზღუდული პასუხისმგებლობის კონცეფცია, როგორც ერთგვარი პოლიტიკის საკითხი, აკადემიური წრის წარმომადგენლებს შორის სერიოზული დებატის საფუძველი გახდა. ისტერბრუკი და ფიშელი ეკონომიკურ თეორიაზე დაყრდნობით მხარს უჭერენ შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპს.⁵ ორი ასევე გამოჩენილი მკვლევარი, ჰენსმანი და კრააკმანი ეწინააღმდეგებიან ისტერბრუკისა და ფიშელის კონცეფციის ეკონომიკური ეფექტურობიდან გამომდინარე გამართლების არგუმენტს და წინადადება შემოაქვთ, შეიცვალოს შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპი პარტნიორებისათვის პრო რატა პასუხისმგებლობით დელიქტის კრედიტორების საქმეებში.⁶

შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპი კორპორაციის დამოუკიდებელ, იურიდიულ პირად აღიარების ლოგიკური გაგრძელებაა. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი პირებს სის-

² Entity Shielding.

³ Owner Shielding.

⁴ Cabrelli D., The Case Against 'Outsider Reverse' Veil Piercing in Company Law, University of Edinburgh, School of Law, Working Paper Series, №2010/03, 3-4.

⁵ ისტერბრუკსა და ფიშელს უამრავი მომხრე ჰყავთ, რომლებიც მეტ-ნაკლები სიმწვავეთ აფიქსირებენ თავიანთ მოსაზრებას შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპთან მიმართებით. მაგალითად, ერთერთ ავტორს მიაჩნია, რომ პარტნიორის შეზღუდული პასუხისმგებლობის წესის შეზღუდვით ამერიკულ კორპორაციას კლავენ. Presser S.B., Thwarting the Killing of the Corporation: Limited Liability, Democracy, And Economics, 87 Nw. U.L. Rev. 148, 1992, 2.

⁶ იქვე, 424.

ტემურად ორი თანაბარი მნიშვნელობის ტიპებად – ფიზიკურ და იურიდიულ პირებად – ყოფს. კორპორაცია ექცევა რა კოდექსის 24-ე მუხლის მიერ დეფინირებული იურიდიული პირის სტატუსის ქვეშ, დამოუკიდებლობას იძენს და ემიჯნება იმ პირებს, რომლებმაც ის დააფუძნეს, თუმცა ისე, რომ მისი მიზანი – იფუნქციონიროს სწორედ ამ დამფუძნებელი პირების სასარგებლოდ და მათთვის მოგების მოსატანად – უცვლელი რჩება. ამდენად, თუ გავიაზრებთ იმას, რომ კორპორაცია, როგორც დამოუკიდებელი პირი (იურიდიული), ფუძნდება და წარმოდგება სხვა პირებისგან (როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული), ისევე როგორც ნებისმიერი ფიზიკური პირი ჩნდება და წარმოდგება სხვა პირისგან (ფიზიკური), კორპორაციის, როგორც პირის, პასუხისმგებლობის მხოლოდ და მხოლოდ თავისი ქონებით შემოსაზღვრა სავსებით ნათელ და უგამონაკლისო დანაწესად წარმოგვიდგება.

ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და კონტინენტურ ევროპაში 150 წელზე მეტი, ხოლო ინგლისში 100 წელზე მეტია პარტნიორების შეზღუდული პასუხისმგებლობა ცალსახად დამკვიდრებული სამართლებრივი პრინციპია საკორპორაციო სამართლისთვის. თუმცა ეს ფუნდამენტური შეხედულება ფართომასშტაბიანი პოლიტიკური და ეკონომიკური ბრძოლის შედეგია. ნამყვანი მიზანი კორპორაციებში ინვესტიციების განხორციელების ფართომასშტაბიანი გავრცელება იყო, ეს კი ინვესტორების (მათი პასუხისმგებლობის) კორპორაციის კრედიტორებისგან დაცვისა და ინვესტიციების დაკარგვის რისკის შემოფარგვლის გზით იყო შესაძლებელი.⁷

„ვანალიზებ ჩემს სიტყვებს, როდესაც ვამბობ, რომ, ჩემი შეხედულებით, შეზღუდული პასუხისმგებლობის კორპორაცია⁸ თანამედროვეობის ერთ-ერთი უდიდესი აღმოჩენაა... თვით ელექტროენერჯისაც კი ნაკლები მნიშვნელობა აქვს შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებასთან შედარებით“. – ნიკოლას ბატლერის⁹ ეს დამოკიდებულება და პარტნიორებისთვის პასუხისმგებლობის შეზღუდვის ამგვარი მნიშვნელობა შესაძლოა, ზედმეტი ენთუზიაზმითაა აღსავსე, თუმცა მხოლოდ ბატლერი არ ფიქრობდა ასე; მისივე თანამედროვე ელიოტიც¹⁰ მიიჩნევდა, რომ პასუხისმგებლობის შეზღუდვა კორპორაციის ყველაზე გამორჩეული, საუკეთესო მახასიათებელი და მე-19 საუკუნის ყველაზე ეფექტური სამართლებრივი გამოგონება იყო.¹¹

თუმცა პასუხისმგებლობის შეზღუდვის საკითხი, ისევე როგორც თითქმის ნებისმიერი საკითხი სამართალში, ცალსახა არ არის. ვალიარებთ რა იმ ფაქტს, რომ შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპი საკორპორაციო სამართლის ქვაკუთხედი, ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ მისი საწინააღმდეგოდაც არ არსებობს რაციონალური არგუმენტები. დევინიგი ჯერ კიდევ იმ პერიოდში, როდესაც ეს პრინციპი თანამედროვეობის აღმოჩენად მიიჩნეოდა, თავის ნაშრომში¹² აღიარებდა, რომ პასუხისმგებლობის შეზღუდვა სულაც არ იყო კორპორაციის აუცილებელი მახასიათებელი და მხოლოდ მრავალთაგან ერთ-ერთ სამართლებრივ თვისებად გვევლინებოდა, რომლის თანამედროვე კორპორაციისთვის მინიჭებაც სოციალური მიზანშეწონილობის გამო ჩანდა სასურველი.¹³ თანამედროვე სამართლებრივ ლიტერატურაში სულ უფრო აქტიურად მუშავდება შეზღუდული პასუხისმგებლობის, როგორც საკორპორაციო სამართლის, მაკვალიფიცირებელი პრინციპის უარყოფითი მხარეები. სხვადასხვა ავტორი მეტ-ნაკლები

⁷ *Blumberg P.I., Limited Liability and Corporate Groups*, 11 J. Corp. L. 573 1985-1986, 33.

⁸ უნდა იგულისხმებოდეს, ზოგადად, საზოგადოებისთვის პასუხისმგებლობის შეზღუდვის საკითხი და არა რომელიმე კონკრეტული ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა.

⁹ *Nicholas Murray Butler, President, Columbia University, 1911.*

¹⁰ *Eliot Ch.W., President, Harvard University, 1869-1909.*

¹¹ *Meiners R.E., Mofsky J.S., Tollison R.D., Piercing The Veil of Limited Liability*, 4 Del. J. Corp. L. 351 1978-1979, 351.

¹² *Dewing A.S., The Financial Policy of Corporations*, 5th ed., 1953.

¹³ *Meiners R.E., Mofsky J.S., Tollison R.D., Piercing The Veil of Limited Liability*, 4 Del. J. Corp. L. 351 1978-1979, 357.

დაჟინებით მოითხოვს ამ პრინციპის გაუქმებას, თუმცა გამჭოლი პასუხისმგებლობის პრინციპსაც, როგორც კორპორაციული საფარველის გარღვევის საშუალებასა და შეზღუდული პასუხისმგებლობიდან საგამონაკლისო ნორმას ასევე ბევრი მონინალმდევე ჰყავს... საბოლოოდ, შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპი, მიუხედავად არგუმენტებული კრიტიკისა, ცოცხალია და თავს კარგად გრძნობს. ბიზნესის წარმოების ახალი ფორმების¹⁴ გავრცელებისას თითქმის ყველა ახალი ფორმა იზიარებს პასუხისმგებლობის შეზღუდვის კონცეფციას, როგორც მათი არსებობის პრინციპულ მიზეზს. მოვლენების ეს მიმდინარეობა და განვითარება ნათლად მიუთითებს, რომ კანონმდებლები და ამ სფეროში პოლიტიკის განმსაზღვრელები, მიუხედავად აკადემიური წრის წარმომადგენლების ამ პრინციპის სოციალურ დანახარჯებზე აპელირებისა, პასუხისმგებლობის შეზღუდვის კონცეფციის დაფასებას განაგრძობენ.¹⁵ არსებითი მნიშვნელობის, ვფიქრობთ, აქ მაინც ისაა, თუ რა შედეგამდე მივყავართ ამა თუ იმ მიდგომას და ღირებულებების ანონ-დანონის ეტაპზე კონკრეტული ურთიერთობისთვის რა არის უპირატესი. მანი და პოსნერი თავიანთ ნაშრომებში¹⁶ განმარტავენ, რომ პასუხისმგებლობის შეზღუდვის პრინციპმა შესაძლოა, გარკვეული არასასურველი შედეგი გამოიწვიოს არანებაყოფლობითი კრედიტორებისთვის.¹⁷ განსხვავებით ნებაყოფლობითი კრედიტორებისგან, რომელთაც სახელშეკრულებო დაცვის მექანიზმები აქვთ, არანებაყოფლობით კრედიტორებს არჩევანის თავისუფლება არ აქვთ. თუმცა პოსნერი ასკვნის, რომ შეზღუდული პასუხისმგებლობა სოციალურად ეფექტურია, რამდენიმე დელიქტ კრედიტორის¹⁸ არასასურველი მდგომარეობა კი შემცირებული სატრანსაქციო ხარჯებითა და ინვესტიციების სტიმულირებით არის გადაწონილი.¹⁹

3. შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპის ისტორიული წინაპრები

3.1. შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპი რომის სამართალში

რომის სამართალში, კონტრაქტიდან ან ზიანის მიყენებიდან გამომდინარე, პასუხისმგებლობის შეზღუდვის საკმაოდ განვითარებული მეთოდები არსებობდა. იმ პერიოდისთვის ყველაზე დახვეწილ ტექნიკად ე.წ. *პეკულიუმის (peculim)* ინსტიტუტი მიიჩნეოდა, რომელმაც რესპუბლიკის პერიოდის შუა ხანებში განსაკუთრებულად მოიკიდა ფეხი. პეკულიუმი იმ აქტივებისგან შედგებოდა, რომელთაც პატრონი მონას ან მამა შვილს ანიჭებდა; თუმცა პეკულიუმში ჩადებული ქონების მესაკუთრედ კვლავ ოჯახის უფროსი რჩებოდა. ამასთანავე, მონა ან

¹⁴ განსხვავებით ქართული საკორპორაციოსამართლებრივი რეალობისგან, ამერიკის შეერთებულ შტატებსა თუ ევროკავშირის ქვეყნებში მრავალი გარემოებიდან თუ პრეცედენტიდან გამომდინარე, კანონმდებელი ცდილობს, ინკორპორირებისთვის უკეთესი გარემო შექმნას, რაც, ბუნებრივია, ინვესტიციებისა და ეკონომიკური ბრუნვის ინტერესებითაა განპირობებული. სწორედ ბრიტანულმა ლიმიტიდმა უბიძგა გერმანიაში შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებასთან დაკავშირებულ სამართლებრივ რეფორმას განხორციელებისკენ, იხ. Gesetz zur Modernisierung des GmbH-Rechts und zur Bekämpfung von Missbräuchen (MoMiG), 23.10.2008.

¹⁵ Millon D., Piercing The Corporate Veil, Financial Responsibility and the Limits of Limited Liability, Washington & Lee Public Law and Legal Theory Research Paper Series, Working Paper № 03-13, 09-2003, 3.

¹⁶ Manne H.G., Our Two Corporation Systems: Law and Economics, Virginia Law Reviews, Vol. 53, 1967, №2; Posner R.A., The Rights of Creditors of Affiliated Corporations, 43 U. Chi. L. Rev. 499 1975-1976.

¹⁷ უპირატესად, იგულისხმება კრედიტორი ზიანის მიყენების ფაქტთან დაკავშირებით, დელიქტის კრედიტორი.

¹⁸ Tort Creditor.

¹⁹ იქვე, 359.

შვილი სავაჭრო ურთიერთობებში გამოდიოდა რა პეკულიუმით, ამ ურთიერთობებიდან წარმოშობილი ვალდებულებები და პასუხისმგებლობა მესამე პირებს შეეძლოთ პატრონისგან ან ოჯახის უფროსისგან მხოლოდ პეკულიუმის ფარგლებში მოეთხოვათ და არა ამ უკანასკნელის მთლიანი საკუთრებიდან. ამდენად, ნებისმიერი რომაელი ახდენდა რა ინვესტირებას ბიზნესში, მონის ან შვილის მეშვეობით ახორციელებდა სავაჭრო ურთიერთობებს და პეკულიუმის ზომის განსაზღვრით ახდენდა პასუხისმგებლობის შეზღუდვას; ცოტა მოგვიანებით სარჩელის სხვადასხვა სახეს შორის სარჩელის ახალი ფორმა – *actio de peculio et in rem verso* – გაჩნდა, რომელიც ოჯახის ხელქვეითის მოქმედებაზე ოჯახის უფროსის პეკულიუმის ფარგლებში პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებით გამოიყენებოდა. აღსანიშნავია ბიზანტიური *ქრეოკონონია (chreokoinonia)*, როგორც შუა საუკუნეების ყველაზე გავრცელებული ხელშეკრულება საზღვაო საქმიანობაში კაპიტალის მოზიდვისა, სადაც პასუხისმგებლობა ინვესტირებული აქტივებით იყო შემოფარგლული. მიჩნეულია, რომ ეს ფორმა შუა საუკუნეების საზღვაო ვაჭრობის მთავარი მამოძრავებელი ძალა იყო.²⁰

3.2. შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპი ისლამურ სამართალში

რაც შეეხება ისლამურ სამართალს, ყურანის მიხედვით, მოგება პასუხისმგებლობასთან იყო გადაჯაჭვული და პირს იმ შემთხვევაში შეეძლო მოგების მოთხოვნა, თუ დანაკარგის რისკს იღებდა თავის თავზე. პირველი ფორმა „ლიცენზირებული მონისა“, რომელიც რომაულ პეკულიუმს ემსგავსებოდა, გულისხმობდა პატრონის განცხადების საფუძველზე მონის ბიზნესურთიერთობებში ჩართვას. ეს ურთიერთობები კი საკმაოდ დივერსიფიცირებით გამოირჩეოდა. მთავარი აქ ის იყო, რომ ამ ტიპის ურთიერთობებიდან წარმოშობილ ვალდებულებებზე პასუხისმგებელი მხოლოდ მონა იყო. თუ ის ვერ მოახერხებდა წამოყენებული მოთხოვნის დაკმაყოფილებას, მაშინ ხდებოდა მისი გაყიდვა და დავა ამგვარად გვარდებოდა. პასუხისმგებლობის შეზღუდვის მეორე და უფრო მნიშვნელოვანი ფორმა ისლამური სამართლისთვის იყო *ქირადი (qirād)*, რომელიც ყურანში მოხსენიებული არ არის. სხვა წყაროდან ვიგებთ, რომ ქირადი მოგების განაწილების მიზნებიდან გამომდინარე შეიქმნა, სადაც ვაჭარი კოლეგისგან – ინვესტორისგან იღებდა თანხას იმ მოტივით, რომ საკუთარი პასუხისმგებლობის გამორიცხვით გამოეყენებინა იგი. ამასთანავე, სავაჭრო პოლიტიკაზე ვაჭარს სრული დისკრეცია ჰქონდა, ხოლო ინვესტორი უფრო ფართო მნიშვნელობის საკითხებს წყვეტდა, როგორც იყო იმ საქონლის თვისებრიობა, რომელსაც ვაჭარი ყიდულობდა და ყიდდა, საქონლით ვაჭრობის ადგილმდებარეობა და ა.შ., მოგება კი ამ ორ სუბიექტს შორის ნაწილდებოდა. ამდენად, ქირადი იყო თანამედროვე შეზღუდული ამხანაგური საზოგადოების²¹ საინტერესო ნაირსახეობა, სადაც პასიური ინვესტორი, განსხვავებით აქტიური ინვესტორისგან, პასუხისმგებლობის შეზღუდვის უპირატესობით სარგებლობდა.²²

3.3. შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპი შუა საუკუნეების იტალიურ სამართალში

შუა საუკუნეებში პასუხისმგებლობის შეზღუდვის საკითხთან მიმართებით წამყვან როლს მე-11 საუკუნის იტალიის *კომენდა (commenda)* ასრულებს, რომელიც საკმაოდ ბევრ მსგავსებას ავლენს ისლამურ ქირადთან. მიჩნეულია, რომ იტალიური კომენდა სწორედ ქირადის სახეცვლილი ვარიანტია და მისგან მომდინარეობს. უმეტესად, გამოიყენებოდა რა

²⁰ იხ. *Hillman R.W., Limited Liability in Historical Perspective*, 54 Wash. & Lee L. Rev. 615, 1997, 621.

²¹ ქართული საკორპორაციო სამართლებრივი სივრცისთვის კომანდიტური საზოგადოების.

²² იხ. *Hillman R.W., Limited Liability in Historical Perspective*, 54 Wash. & Lee L. Rev. 615, 1997, 621.

საზღვაო ვაჭრობაში, კომენდას თანამედროვე კომანდიტური საზოგადოების მახასიათებლები ჰქონდა. პასიური პარტნიორი აქტიურ პარტნიორს (ე.წ. მოგზაურ, მმართველ პარტნიორს) გადასცემდა კაპიტალს საზღვაო კომერციული საქმიანობის განსახორციელებლად. აქტიური პარტნიორი, რომელიც, როგორც წესი, ინვესტირებას არ ახორციელებდა, სრულად იყო პასუხისმგებელი წარმოების მართვაზე; პასიური პარტნიორი კი შეზღუდული პასუხისმგებლობით სარგებლობდა.²³ სწორედ პასიური პარტნიორის ამ ტიპის პასუხისმგებლობამ და, შესაბამისად, ამ ფორმით მენარმეობის გავრცელებამ გამოიწვია ის, რომ პასიურმა პარტნიორებმა (ინვესტორებმა) საკუთარი აქტივების დივერსიფიკაცია და ინვესტიციების სხვადასხვა წარმოებაში ჩადება მოახდინეს, რამაც, საბოლოოდ, ეკონომიკის მკვეთრი განვითარება გამოიწვია. თუმცა ისიც აღსანიშნავია, რომ კომანდა, უმეტესად, საზღვაო სავაჭრო ურთიერთობებში გამოიყენებოდა, ხოლო სახმელეთო სამენარმეო ურთიერთობებში დამკვიდრებული კომპანიისთვის (*compagnia*) კი პასუხისმგებლობის შეზღუდვა არ იყო დამახასიათებელი; მართალია, აქ დაზღვევა ასრულებდა მეტ-ნაკლებად მსგავსი ტიპის ფუნქციებს, თუმცა ამ ორი მექანიზმის ერთიანობაში მაინც მიჩნეულია, რომ კომანდისთვის დამახასიათებელი პასუხისმგებლობის შეზღუდვა უფრო რე საგამონაკლისო ხასიათის იყო იმ დროისთვის, ვიდრე მყარად მოქმედი წესი.²⁴

4. შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპის ეკონომიკური სარგებელი

4.1. ზოგადად

პარტნიორი შეზღუდული პასუხისმგებლობით საზოგადოებაში ანომალური ცხოველია. მას აქვს საკუთრების უფლება, ამ საკუთრებაზე პასუხისმგებლობის გარეშე. მისი (ამ ტიპის პარტნიორის) დაშვება არსებითი გადახვევაა საკუთრებისა და ხელშეკრულების იმ საუკუნეობრივი პრინციპიდან, რომელზეც შეზღუდული პასუხისმგებლობის კონცეფციის შემოღებამდე ვაჭრობისა და ინდუსტრიის ზრდა იყო დამოკიდებული. რა იყო ამ დაშვების მიზეზები და რა შედეგები მოჰყვა ამ დაშვებას?²⁵ ლონდონური „ტაიმსი“ ჯერ კიდევ 1824 წლის 25 მაისის ნომერში წერდა, რომ არაფერი იყო იმაზე მეტად უსამართლო, ვიდრე რამდენიმე პირისთვის უფლების მიცემა, მოეხდინათ თავიანთი სახელისა და აქტივებისთვის საზოგადოების თვალში ღირსების მინიჭება და გარკვეული დროის შემდეგ არსებული მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად, აქტივების არასაკმარისობის შემთხვევაში, თავიანთი ურისკო ბედის გამოისობით დაეტოვებინათ სატყუარად სანყალი მოტყუებულნი თევზებისთვის.²⁶ მიუხედავად იმდროინდელი

²³ პასიური პარტნიორის პასუხისმგებლობის შეზღუდვა ნათლად ჩანს შექსპირის „ვენეციელ ვაჭარში“, სადაც ვაჭარი ანტონიო ცალსახად გამოხატავს, რომ სავაჭრო გემთან მიმართებით მას სანერვიულო არაფერი აქვს, სწორედ მისი პასუხისმგებლობის შემოფარგვისა და ნაკლები რისკის გამო.

²⁴ იხ. *Hillman R.W.*, Limited Liability in Historical Perspective, 54 Wash. & Lee L. Rev. 615, 1997, 625; შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპის ისტორიული განვითარების უფრო დეტალურად გასაგებად იხ.: *Watson A.*, Roman Slave Law, 1987; *Johnston D.*, The Development of Law in Classical and Early Medieval Europe: Limiting Liability: Roman Law and the Civil Law Tradition, 70 Chi-Kent L. Rev 1515, 1995; Perrot D.L., Changes in Attitude to Limited Liability - The European Experience, in Limited Liability and the Corporation 81, 86, 1982; *Udovitch A. L.*, At the Origins of the Western Commenda: Islam, Israel, Byzantium?, 37 Spectrum 198, 201-02, 1962; *Hasanuzzaman S. W.*, Limited Liability of Shareholders: An Islamic Perspective, 28 Islamic Stud. 353, 1989; *Lieber A. E.*, Eastern Business Practices and Medieval European Commerce, 21 Econ. Hist. Rev 230, 1968; *Lopez R. S.*, Italian Leadership in the Medieval Business World, 8 J. Econ. Hist. 63, 1948.

²⁵ *Hicks J.*, Limited Liability: the pros and cons, in Orhnia T. (ed.), Limited liability and the corporation, London, 1982, 11.

²⁶ *Halpern P., Trebilcock M., Turnbull S.*, An Economic Analysis of Limited Liability In Corporation Law, The University of Toronto Law Journal, Vol. 30, №2, Spring 1980, 117-150, 117.

მძაფრი კრიტიკისა,²⁷ ბუნებრივია, არსებობს ამ პრინციპის დამკვიდრების რაციონალური ახსნა-განმარტებაც (რამაც მისი უპირობო გავრცელება გამოიწვია) და ამ ახსნა-განმარტებაში წამყვანი როლი ამ კონცეფციის ეკონომიკურ უპირატესობებსა და ანალიზს უკავია. ამდენად, შემდეგ ქვეთავებში განხილული იქნება ის ფაქტორები, რომლებმაც პასუხისმგებლობის შეზღუდვის პრინციპის შემოღება განაპირობა ზოგადად საკორპორაციო სამართალში.²⁸

4.2. ინვესტირების ხელშეწყობა²⁹

შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპი პარტნიორის აქტივების საზოგადოების აქტივებისგან განცალკევებასა და გამოყოფას განაპირობებს. საზოგადოებასა და მის პარტნიორებს შორის სქელი და გაუმჭვირვალე ფარი – „კორპორატიული საფარველი“ – დგას. ამ ფარის გადალახვა და მასში შეღწევა, იშვიათი გამონაკლისების გარდა, შეუძლებელია. სწორედ შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპი უზიდავს პასიურ და გამოუცდელ ინვესტორებს, განახორციელონ ინვესტიციები, ნახონ სარგებელი დივიდენდის მიღებით, გაასხვისონ წილები საზოგადოების მენეჯმენტში პირდაპირი ჩარევისა და საკუთარი აქტივების რისკის ქვეშ დაყენების გარეშე. ამდენად, შეზღუდული პასუხისმგებლობა „კაპიტალის მოზიდვის ინსტრუმენტის“ როლს ასრულებს. ის საშუალებას აძლევს კომპანიებს, მოახდინონ დიდი კაპიტალის მობილიზება და მოგების მაქსიმიზება.³⁰

²⁷ თუმცა 30 წლის შემდეგ „ეკონომისტის“ 1 ივლისის გამოშვებაში შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპი სრულიად საპირისპიროდ, დადებითი კუთხით არის განაწილებული.

²⁸ შეზღუდული პასუხისმგებლობის ქვემოთ ჩამოთვლილი განმარტებული ზოგადი მიზეზების გარდა, ამერიკის შეერთებული შტატების საკორპორაციო სამართალი ერთ ისტორიულ სხვაობას ავლენს სხვა სამართლებრივ სისტემებთან შედარებით, რაც მისი ფედერალური მონეობიდან გამომდინარეობს. ცნობილია, რომ საკორპორაციო სამართალი შტატების სამართალია, ანუ თითოეული შტატი უმეტესად თვითონ განსაზღვრავს საკუთარ რეგულაციას ამ სფეროში. ამიტომაც შტატები ოდითგანვე კონკურენციაში იყვნენ ერთმანეთთან, შეექმნათ საკორპორაციო სამართლის ოპტიმალური სხეული, რათა სანარმოს ფუნქციონირების საუკეთესო გარემო უზრუნველყოს და ამით ინკორპორირების რიცხვი გაეზარდათ. ამდენად, ამ ქვეყნის სპეციფიკურმა ისტორიამ საკმაოდ ზეგავლენა მოახდინა შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპის ამგვარ განვითარებაზე. ინვესტორებისათვის საკუთარი პოტენციური პასუხისმგებლობის მხოლოდ საზოგადოების ქონებით შემოფარგვლით სტაბილურობის მინიჭებამ მძლავრ ეკონომიკურ მექანიზმს ჩაუყარა საფუძველი. ამდენად, ამ პრინციპის შენარჩუნება პარტნიორთა ქონების დაცულობას განაპირობებს. ამიტომაც სხვა მახასიათებლების მსგავსების შემთხვევაში პარტნიორები და კორპორაციის მენეჯერები უპირატესობას მკაცრად შეზღუდული პასუხისმგებლობის დოქტრინის მქონე შტატებს უნდა ანიჭებდნენ. პრაქტიკა მეტწილად ადასტურებს კიდევ ამ თეზის სისწორეს – დელავერს, ყველაზე წარმატებულ იურისდიქციას ინკორპორირების მოზიდვის კუთხით, პასუხისმგებლობის შეზღუდვის განსაკუთრებულად ძლიერი დოქტრინა და პასუხისმგებლობის გაჭოლვის მკაცრი წინაპირობები აქვს. კორპორაციის მოქმედებების გამო პარტნიორისთვის პასუხისმგებლობის დასაკისრებლად, ცალკე მდგომი შინაარსობრივი წინაპირობების გარდა, მოქმედებს პროცედურული ბარიერებიც, რაც ამ იურისდიქციას პარტნიორებისა და მენეჯერებისათვის მიმზიდველს ხდის. *Smith D.G., A Federalism-Based Rationale For Limited Liability, 60 Ala. L. Rev. 649, 2008-2009, 667-669.*

²⁹ Incentive for Investors.

³⁰ *Malik M.K., International Aspects of Corporate Law and Governance, University of Warwick, UK, partial fulfillment of the requirements of LLM for the session 2005-2006.*

4.3. წილების³¹ თავისუფალი მიმოქცევა³²

შეზღუდული პასუხისმგებლობის კონცეფციის ყველაზე მნიშვნელოვან მახასიათებლად მიიჩნევენ იმას, რომ ის უზრუნველყოფს წილების მიმოქცევადას. პასუხისმგებლობის ნებისმიერი გაფართოება საზოგადოების ქონების მიღმა და პარტნიორის პირად აქტივებზე გადასვლა წილების თავისუფალ გადაცემადას ზღუდავს. როდესაც ინვესტორების დიდი რაოდენობა მონაწილეობს ფართომასშტაბიან და ხანგრძლივპერიოდიან საინვესტიციო პროექტში, წილების თავისუფალი მიმოქცევის საშუალება ბევრად უფრო სასურველს ხდის ამ პროექტს მათთვის, ვიდრე ეს ამ დაშვების გარეშე იქნებოდა. კავშირი პასუხისმგებლობის საკითხსა და წილების მიმოქცევადას შორის მარტივად დასაანახია ისეთი საზოგადოების წარმოდგენით, რომელშიც პასუხისმგებლობა გაფართოებულია პარტნიორების პირადი ქონების დონეზე და სადაც წილები უპირობოდ გასხვისებადი. ასეთ სანარმოში გაკოტრების საშიშროების შემთხვევაში ის პარტნიორები, რომელთაც საკმარისი პირადი ქონება აქვთ, კრედიტორთა მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად, უბრალოდ, გაასხვისებენ საკუთარ წილებს, ვიდრე კრედიტორთა ინტერესებს დააკმაყოფილებენ. ასეთი წილების შესყიდვის მსურველები კი მხოლოდ ისეთი პირები იქნებიან, რომელთა ქონებაც ზედმეტად მცირე იქნება კრედიტორთა დასაკმაყოფილებლად. ამდენად, როდესაც კრედიტორი შეეცდება, მისწვდეს პარტნიორთა პირად ქონებას საზოგადოების ქონების მიღმა, სახეზე იქნება პარტნიორთა ჯგუფი ქონების იმოდენობით, რომელზე დავასაც მნიშვნელობა აღარ ექნება. ასე რომ, თუ წილი უპირობოდ გასხვისებადი იქნება და პასუხისმგებლობა მის მიმდინარე მესაკუთრეზე გავრცელდება, გაფართოებული პასუხისმგებლობა, უბრალოდ, ვერ იფუნქციონირებს. მარტივი პასუხი, რატომაც ირჩევენ შეზღუდულ პასუხისმგებლობას ამ კონტექსტში, სწორედ ისაა, რომ თავისუფლად მიმოქცევადი წილი *დე ფაქტო* შეზღუდულ პასუხისმგებლობას ინვესტს... თუმცა შესაძლებელია, რომ წილის გასხვისების შეზღუდვით მოხდეს გაფართოებული (შეუზღუდავი) პასუხისმგებლობის ინსტიტუტის ამოქმედებაც; იგულისხმება ის, რომ საზოგადოებას შეუძლია პასუხისმგებლობისა და წილების თავისუფალი მიმოქცევის სხვადასხვაგვარი ისეთი კომბინაცია, რომ ულიმიტო პასუხისმგებლობამ აზრი არ დაკარგოს. იმას, რომ ეს უკანასკნელი პრაქტიკაში არ ხდება, თავისი ახსნა აქვს; კერძოდ, გაფართოებული პასუხისმგებლობა დამატებით ხარჯებს ინვესტს, გამომდინარე იქიდან, რომ აქტივების მიმოქცევა პარტნიორების პირად ქონებაზე იქნება დამოკიდებული. ეს დამოკიდებულება კი კრედიტორებისთვისაც და პარტნიორებისთვისაც ერთნაირად მნიშვნელოვანს გახდის პარტნიორების შესახებ ინფორმაციის მოძიებასა და ერთმანეთის მოქმედებების გასაკონტროლებლად გვერდით აქტივობებს. შეზღუდულ პასუხისმგებლობას კი, ასუსტებს რა საზოგადოების ქონების პარტნიორის აქტივებზე დამოკიდებულებას, ტრანსაქციებისა და ინფორმაციის მოძიების ხარჯების შემცირება შეუძლია ყველა მხარისთვის, განსაკუთრებით ისეთ ურთიერთობებში, სადაც სახეზე პარტნიორთა მრავალრიცხოვნება გვაქვს...³³ ამდენად, თუკი პარტნიორები არ იქნებიან პასუხისმგებელნი საზოგადოების ვალდებულებებისთვის, მათი ინდივიდუალური ქონება არარელევანტური იქნება მათი წილების შეფასებისას. შედეგად კი თითოეული წილი თანაბრად შეფასებადი და ეკვივალენტური იქნება. შეზღუდული პასუხისმგებლობის გარეშე კი წილები კორპორაციაში გაზომვადი იქნება არა ფულადი ბრუნვის მიხედვით, არამედ, უმეტესად, იმ პარტნიორის ინდივიდუალურ

³¹ ვინაიდან პასუხისმგებლობის შეზღუდვა ახასიათებს შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებასაც, სააქციო საზოგადოებასაც და კომანდიტური საზოგადოების კომანდიტსაც, ამიტომ წილში ამ მიზნებისთვის მოიაზრება, ზოგადად, პარტნიორის მონაწილეობა კაპიტალსა და საზოგადოებაში.

³² Share Transferability.

³³ Woodward S.E. Limited Liability in the Theory of the Firm, Journal of Institutional and Theoretical Economics, 141, 601-611, 1985, 601-602.

ქონებაზე იქნება დამოკიდებული, ვინც ამ წილს ფლობს. ნათელია, რომ შეზღუდული პასუხისმგებლობის გარეშე ორგანიზებული ბაზრის სრულად თუ არა, ეფექტურად ფუნქციონირებას სერიოზული საფრთხე შეექმნებოდა.³⁴ ამასთანავე, ეს პრინციპი ამ კუთხით წილის რეალური ღირებულების დადგენის ხარჯებსაც ამცირებს. გამომდინარე იქიდან, რომ წილები შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპით მოქმედ სანარმოში ეკვივალენტურია, ყველა მათგანს ერთნაირი ღირებულება აქვს, რაც შესაძლებელს ხდის ძვირადღირებული ინფორმაციის მოძიების გარეშე ინვესტორის მხრიდან მათ შექენას.³⁵

4.4. მონიტორინგის ხარჯები³⁶

მიჩნეულია, რომ შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპი ასევე ამცირებს მონიტორინგის საჭიროებასა და მასთან დაკავშირებულ ხარჯებს. პარტნიორებმა იციან რა, რომ მათი პასუხისმგებლობა შემოფარგლული და ზღვარდადებულია, ისინი ნაკლებ ძალისხმევასა და დროს ხარჯავენ იმის გაკონტროლებაზე, ვალდებულების გამომწვევ თუ რა ურთიერთობაში შეიძლება საზოგადოება შევიდეს. ხარჯების ამგვარი დაზოგვა კი ეკონომიკური ინვესტიციებისა და ორგანიზებული ბაზრის გაფართოებას იწვევს. ამ პრინციპის გაუქმება მკვეთრად გაზრდის პარტნიორთა ფირაიდინგის³⁷ რისკს. ისეთ გარემოში, სადაც პარტნიორები პასუხისმგებელნი იქნებიან კორპორაციის ვალდებულებებისთვის, რაც საზოგადოების აქტივობებზე მონიტორინგის საჭიროებას გაამწვავებს, ეფექტური მონიტორინგის უპირატესობების მხოლოდ ნაწილი შეხვდება მის განმხორციელებელს. შესაბამისად, პარტნიორებს სურვილი გაუჩნდებათ, სხვა პარტნიორების მიერ განეული სამონიტორინგო ღონისძიებებითა და ამისთვის განეული ხარჯებით ისარგებლონ და ამ კუთხით ფირაიდინგი განახორციელონ.³⁸... მონიტორინგის ხარჯებში შედის ასევე პარტნიორების მხრიდან სხვა პარტნიორებზე მონიტორინგის განხორციელების ხარჯებიც. გამომდინარე იქიდან, რომ შეზღუდული პასუხისმგებლობის არარსებობის შემთხვევაში პარტნიორის ქონება საზოგადოების კრედიტორთა ინტერესების დასაკმაყოფილებლად პოტენციური სამიზნეა, თითოეული პარტნიორი შეეცდება, გააკონტროლოს დანარჩენი პარტნიორების ქონების ადეკვატურობა შესაძლო ვალდებულებების უზრუნველსაყოფად. ყოველივე ეს კი დამატებით სამონიტორინგო ხარჯებს იწვევს.³⁹

4.5. დივერსიფიკაციის წახალისება⁴⁰

შეზღუდული პასუხისმგებლობის ერთ-ერთ დადებით მახასიათებლად ასახელებენ იმას, რომ ის ხელს უწყობს დივერსიფიკაციას. შეზღუდული პასუხისმგებლობის გარეშე, პარტნი-

³⁴ *Smith D.G.*, A Federalism-Based Rationale For Limited Liability, 60 Ala. L. Rev. 649, 2008-2009, 654.

³⁵ *Sollars G.G.*, An Appraisal of Shareholder Proportional Liability, Journal of Business Ethics, Vol. 32, №4, Aug. 2001, 329-345.

³⁶ Monitoring Costs.

³⁷ "Freeriding" – სიტყვასიტყვით ტერმინი „უფასოდ მოგზაური“, შინაარსობრივად იმ ადამიანის დასახასიათებლად გამოიყენება, ვინც სხვისი ძალისხმევით სარგებლობს, ხეირობს – *Levmore S.*, Monitors and Freeriders in Commercial and Corporate Settings, 92 Yale L. J. 49, 1982, 49. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში იგულისხმება ისეთი პარტნიორი, რომელიც მონიტორინგის ხარჯების შემცირებას სხვა პარტნიორების მიერ განხორციელებული სამონიტორინგო აქტივობებით სარგებლობით ცდილობს, ისე, რომ თვითონ თითქმის არაფერს აკეთებს და ხარჯს არ სწევს.

³⁸ *Smith D.G.*, A Federalism-Based Rationale For Limited Liability, 60 Ala. L. Rev. 649, 2008-2009, 654.

³⁹ იქვე, 655.

⁴⁰ Facilitation of Diversification.

ორებს არ ექნებათ წილების (აქციების) ფართო სპექტრის ფლობის განზრახვა. გამომდინარე იქიდან, რომ მათი პერსონალური აქტივები თითოეული ინვესტიციის განხორციელებით რისკის ქვეშ მოექცევა, პარტნიორები შეეცდებიან, სხვადასხვა კორპორაციაში არ მოახდინონ დაბანდება, რათა თავიდან აიცილონ პასუხისმგებლობის დამატებითი რისკი. უფრო მეტიც, ისინი მხოლოდ ისეთ საზოგადოებასთან შეეცდებიან ურთიერთობის დამყარებას, რომელიც ნაცნობია მათთვის ან მონიტორინგის ხარჯვითაა ნაკლები. ამ არგუმენტს კრიტიკოსები შეზღუდული პასუხისმგებლობის პროპორციული პასუხისმგებლობით ჩანაცვლების კონტრარგუმენტით პასუხობენ.⁴¹

4.6. მენეჯერების მხრიდან სარისკო, მაგრამ იმავდროულად სარფიანი პროექტების უარყოფა⁴²

პასუხისმგებლობის შეზღუდვის უარყოფამ შეიძლება, მენეჯერების მხრიდან იმ პროექტებზე უარის თქმა გამოიწვიოს, რომელთაც დადებითი ღირებულება აქვთ, მაგრამ გადამეტებული რისკის შემცველი არიან. ამგვარი პრობლემის თავიდან აცილება, ისტერბრუკისა და ფიშელის მოსაზრებით, შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპის უდავო სარგებელი და უპირატესობაა. ამ პრინციპის არარსებობის შემთხვევაში, სამენარმეო ურთიერთობებში მთელი რიგი პროექტებისა შესაძლოა, მენეჯერების მხრიდან უარყოფილ იქნეს მხოლოდ იმის შიშით, რომ პარტნიორების პოტენციური პასუხისმგებლობის რისკი სარგებელს გადაწონის. ასეთ გარემოებებში ისიც დასაშვებია, რომ სარგებლის მიერ ხარჯების გადაწონის შემთხვევაშიც კი, სარფიანი ურთიერთობა გაშვებულ იქნეს ხელიდან.⁴³

5. პარტნიორთა პასუხისმგებლობის ალტერნატიული დოქტრინები

5.1. პროპორციული პასუხისმგებლობის კონცეფცია

შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპის ერთ-ერთ ალტერნატივად პარტნიორის პროპორციული პასუხისმგებლობის კონცეფციას განიხილავენ, რომლის განმარტებისა და ფუნქციონირების სხვადასხვა მექანიზმი არსებობს. ერთ-ერთი ვერსიის თანახმად, პროპორციული პასუხისმგებლობა გულისხმობს თითოეული პარტნიორის პერსონალურ პასუხისმგებლობას კორპორაციის ვალდებულებებისთვის და ეს პასუხისმგებლობა პარტნიორის წილის სხვა წილებთან თანაფარდობით განისაზღვრება. ამასთანავე, ეს პასუხისმგებლობა მხოლოდ დელიქტის მსხვერპლზე, იმავე არანებაყოფლობით კრედიტორებზე ვრცელდება.⁴⁴ სოლარსი⁴⁵ პასუხისმგებლობის პრინციპის ამ მოდიფიკაციას შემოსავლებისა და დანაკარგების სიმეტრიას არქმევს.⁴⁶ ავტორის მოსაზრებით, მათ, ვისაც გარკვეული შემოსავლების მიღების შანსი აქვთ

⁴¹ იქვე, 655.

⁴² Corporate managers may reject projects that have a positive net present value because they are overly risk averse.

⁴³ იქვე.

⁴⁴ თუმცა პროპორციული, იგივე *pro rata* პასუხისმგებლობის გამოყენების იდეამ თუნდაც არანებაყოფლობითი კრედიტორების მიმართ მწვავე კრიტიკა დაიმსახურა, მიაჩნიათ, რომ ასეთ დროს პრობლემურია არანებაყოფლობითი კრედიტორების იდენტიფიკაციის საკითხი, პარტნიორთა იდენტიფიკაციის, ხარჯების განსაზღვრის და სხვა საკითხები. დამატებით იხ. *Coffey M.P.*, In Defense of Limited Liability - A Reply To Hansmann And Kraakman, 1*Geo. Mason L. Rev.* 59, 1994.

⁴⁵ *Sollars G.G.*, Assistant professor in the Management Department of Fairleigh Dickinson University's College of Business Administration In Teaneck, New Jersey, Ph. D. from the Darden School of the University of Virginia.

⁴⁶ Symmetry of Gains and Losses (SGL).

იმ მოქმედებებისგან, რომლებიც მათი სახელით ხორციელდება, ასევე უნდა ეკისრებოდეთ ამ მოქმედებებიდან გამომდინარე შესაძლო დანაკარგებიც. ეს კონცეფცია სამართლიანობის პრინციპზეა აგებული, სამართლიანია, როდესაც ერთი და იმავე მოქმედებიდან გამომდინარე შემოსავლები და დანაკარგები თანაბრად ეკისრება პარტნიორს. იმ შემთხვევაში, თუ პირს არ სურს, გასწიოს პოტენციური დანაკარგის რისკი, შეუძლია, თავი დაიცვას პოტენციურ შემოსავალზე უარის თქმით.⁴⁷ პროპორციული პასუხისმგებლობის პრინციპის კლასიკური და ისტორიული მოდელი კალიფორნიის შტატში საკმაოდ ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში, 1849–1931 წლებში, ფუნქციონირებდა. გამოდის, რომ მე-20 საუკუნის დასაწყისში ეკონომიკური ურთიერთობების ინტენსიური განვითარების ფონზე ეს პრინციპი კვლავ ინარჩუნებდა აქტუალობას და ბიზნესის მხრივ ერთ-ერთ წარმატებულ შტატში კვლავაც ფუნქციონირებდა.

5.2. ორმაგი პასუხისმგებლობის კონცეფცია

საუკუნის სამი მეოთხედის განმავლობაში – სამოქალაქო ომისა და დიდი დეპრესიის პერიოდში – ამერიკის შეერთებულ შტატებში ბანკების პარტნიორთა პასუხისმგებლობა არა მხოლოდ მათ მიერ განხორციელებული ინვესტიციებით, არამედ ბანკის გადახდისუუნარობის შემთხვევაში ბანკის ვალდებულებების პროპორციულადაც განისაზღვრებოდა.⁴⁸ ბანკის საქმიანობის წარუმატებლობის შემთხვევაში მიმღები⁴⁹ განსაზღვრავდა გადახდისუუნარობის დონეს და შემდეგ მოითხოვდა ანაზღაურებას პარტნიორების ნილობრივი (ნომინალური) მონაწილეობის შესაბამისად. ორმაგი პასუხისმგებლობის⁵⁰ ეს სისტემა მისი არსებობის განმავლობაში აქტიურად და ინტენსიურად გამოიყენებოდა სასამართლო პრაქტიკაში; შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს დაახლოებით 50 და შტატების და ქვედა ფედერაციული სასამართლოების 100-ზე მეტ სასამართლო გადაწყვეტილებაში ვხვდებით ამ პრინციპის განშლას.⁵¹ კონგრესის მიერ ბანკების შესახებ კანონის მიღებისას კანონმდებელმა განმარტა, რომ თითოეული პარტნიორი, გარდა წილის შესაძენად განხორციელებული ინვესტიციისა, პასუხისმგებელი იქნება მის განკარგულებაში არსებული წილის ნომინალური ღირებულების მიხედვითაც (ერთ-ერთი ავტორის მიხედვით, ბანკების უმრავლესობის აქციის ნომინალური ღირებულება 100 ამერიკულ დოლარს შეადგენდა). ორმაგი პასუხისმგებლობის პრინციპი, გარდა კრედიტორთა ინტერესების დაცვისა, ასევე სტოკჰოლდერებსა და ბანკის დირექტორებსაც იცავდა რისკიან ოპერაციებში ჩართვისგან... სენატორ შერმანის მოსაზრებით, ორმაგი პასუხისმგებლობა ამცირებს ბანკის მხრიდან რისკიან ურთიერთობებში ჩაბმას სწორედ პარტნიორებისთვის პასუხისმგებლობის დამატებითი მოცულობით დაკისრების ფონზე.⁵²... მიუხედავად იმისა, რომ ამ ტიპის პასუხისმგებლობამ ბანკებისთვის საკმაოდ ხანგრძლი-

⁴⁷ Sollars G.G., An Appraisal of Shareholder Proportional Liability, *Journal of Business Ethics*, Vol. 32, № 4, Aug. 2001, 334.

⁴⁸ მართალია, ბანკი საკორპორაციო სამართალში ერთგვარად განსხვავებულ და განსაკუთრებულ სუბიექტად გვევლინება, მაგრამ, გამომდინარე იქიდან, რომ ნაშრომის ამ ნაწილში მნიშვნელოვანია საკორპორაციოსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ყველა ფორმისა და მისი ისტორიული ტიპების გაანალიზება, ორიოდ სიჭყვივით მიმოვიხილავთ საბანკო საკორპორაციოსამართლებრივი პასუხისმგებლობის სახესაც.

⁴⁹ უნდა იგულისხმებოდეს ფართო გაგებით კრედიტორი, რომელსაც რისამეს მიღების უფლება აქვს ბანკისგან, როგორც მოვალისგან.

⁵⁰ Double Liability.

⁵¹ Macey J.R., Miller G.P., Double Liability of Bank Shareholders: History and Implications, *Yale Law School Faculty Scholarship Series*, 1-1-1992, 31.

⁵² სენატორის მოსაზრება შემდგომში დადასტურდა კიდევ ემპირიული კვლევებით. Grossman R.S., Fear and greed: The Evolution of Double Liability in American Banking, 1865-1930, *Explorations in Economic History* 44, 59-80, 2007, 62.

ვი პერიოდის განმავლობაში იარსება, დღესდღეისობით ის უკვე წარსული და მივიწყებული მიდგომაა. მისი გაუქმება რამდენიმე ფაქტორმა განაპირობა, მათ შორის: საბოლოოდ მიიჩნიეს, რომ მან წარმატებით ვერ გაართვა თავი კრედიტორთა ინტერესების დაცვას; ვერ შეინარჩუნა საზოგადოების ნდობა საბანკო სისტემის მიმართ; შედეგად, იმ გადახდისუუნარო პარტნიორების რაოდენობის ზრდამ, რომლებიც წარუმატებელი ბანკების მენეჯმენტში არ იღებდნენ მონაწილეობას, ბოლო წლების განმავლობაში საბანკო სისტემის წარუმატებლობამ და სადეპოზიტო დაზღვევის სისტემის, როგორც კონკრეტული მიზნების შესასრულებლად უკეთესი ალტერნატივის აღმოჩენამ, ორმაგი პასუხისმგებლობის პრინციპის გაუქმება განაპირობა.⁵³ თუმცა მეცნიერების გარკვეულ ნაწილს დღემდე მიაჩნია, რომ ამერიკის საბანკო პოლიტიკამ ორმაგი პასუხისმგებლობის გაუქმებით და მის ნაცვლად სადეპოზიტო დაზღვევის შემოღებით არასწორი გეზი აირჩია.⁵⁴

6. გამჭოლი პასუხისმგებლობის პრინციპის ზოგადი მიმოხილვა

„პირსინგი ახირებულია, ის ელვასავით იშვიათი, სასტიკი და არაპრინციპულია. არსებობს კონსენსუსი, რომ შეზღუდული პასუხისმგებლობის მთლიანი კონცეფცია და მისი კონტრავერსიული გამჭოლი პასუხისმგებლობის პრინციპი საკორპორაციო სამართლის ყველაზე გაუგებარი და დამაბნეველი საკითხებია“.⁵⁵ მიჩნეულია, რომ პროგნოზირებულობა და თანმიმდევრულობა⁵⁶ თანამედროვე იურისპრუდენციის ერთ-ერთი მთავარი მიზანია. სწორედ ეს ტყუპი პრინციპი, რომელიც ინგლისში *magna kartas* პერიოდიდან იღებს სათავეს,⁵⁷ უდევს საფუძვლად *stare decisis*-ის⁵⁸ პრეცედენტების დოქტრინას. სამართლებრივი გადაწყვეტილებებისთვის ამ პრინციპების მნიშვნელობა ცხადად გამომდინარეობს შემდეგი მიზნებიდან: ისინი უზრუნველყოფენ სამართლის სტაბილურობას, მიუკერძოებელი გადაწყვეტილებების მიღებას, ხელს უწყობენ სამართლისადმი საზოგადოების ნდობას, სამართლებრივ თვითშეზღუდვას. ამდენად, პროგნოზირებულობა და თანმიმდევრულობა განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ბიზნესსამართალთან მიმართებით, გამომდინარე იქიდან, რომ ისინი უზიძგებენ მოქალაქეებს, აწარმოონ ბიზნესი, რასაც, საბოლოოდ, მეტად სიცოცხლისუნარიან ეკონომიკამდე მივყავართ. არაპროგნოზირებულობა და არათანმიმდევრულობა კი საპირისპირო შედეგს იწვევს და სტაბილურობისა და ნდობის ნაკლებობის გამო ბიზნესის წარმოებას ამცირებს. სწორედ ეს ორი სასიცოცხლო მნიშვნელობის პრინციპი აკლია გამჭოლი პასუხისმგებლობის კონცეფციას; მეტიც, ის ფაქტობრივად ვაკუუმში ფუნქციონირებს და პრეცედენტის დოქტრინის ტრადიციული აღქმისგან სრულებით ჩამოშორებულია. პირსინგის უმეტესგან მოქმედი ტრა-

⁵³ ორმაგი პასუხისმგებლობის პრინციპისა და მისი გაუქმების გამომწვევი მიზეზების შესახებ იხ.: *Marquis R.W., Smith F.P., Double Liability for Bank Stock*, *The American Economic Review* Vol. 27, №3, Sep., 1937, 490-502; *Grossman R.S., Fear and greed: The evolution of double liability in American banking, 1865-1930, Explorations in Economic History* 44, 59-80, 2007; *Macey J. R., Miller G.P., Double Liability of Bank Shareholders: History and Implications*, Yale Law School Faculty Scholarship Series, 1-1-1992; *Grossman R. S., Double Liability and Bank Risk Taking*, *Journal of Money, Credit and Banking*, Vol. 33, №2, Part 1, May 2001, 143-159.

⁵⁴ მათი მოსაზრებით (იგულისხმება ჯონათან მესი და ჯეფრი მილერი), ორმაგი პასუხისმგებლობის კონცეფცია საუკეთესო მეთოდია, მორალური საფრთხის პრობლემის დასაბალანსებლად მენეჯერებს შეუქმნას სტიმული, რისკის შემცველი აქტივობები შეამცირონ. *Blumberg P.I., Blumberg on Corporate Groups*, 2nd ed. Vol. 3, 122-60.

⁵⁵ *Easterbrook F.H., Fischel D.R., Limited Liability and the Corporation*, 52 U. Chi. L. Rev., 1985, 89.

⁵⁶ Predictability and Consistency.

⁵⁷ პრინციპი ინგლისის შემდგომ გაზიარებულ იქნა ამერიკის შეერთებული შტატების მიერაც.

⁵⁸ *stare decisis* – „წინა გადაწყვეტილების მიხედვით დადგენა“, პრინციპი, რომლის მიხედვითაც სასამართლოები უმაღლესი სასამართლოს პრეცედენტებს უნდა დაემორჩილონ.

დიციული რეგულაცია სასამართლოს დისკრეციის მაღალ ხარისხს ანიჭებს, რითაც ზემოთ მითითებულ პრინციპებს შორდება კიდევ. შესაბამისად, მკვლევრები გამჭოლი პასუხისმგებლობისას პროგნოზირებულობისა და თანმიმდევრულობის პრობლემის დასაძლევად მექანიზმების მთელ რიგს ამუშავებენ.⁵⁹

შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპის გაკრიტიკებისას წამყვან არგუმენტად არანებაყოფლობითი, დელიქტკრედიტორების არასამართლიან მდგომარეობას ასახელებენ, განსხვავებით ნებაყოფლობითი, სახელშეკრულებო კრედიტორებისგან, რომლებიც თავის დაცვის ბერკეტებს ფლობენ და შესაძლებლობა აქვთ სახელშეკრულებო პირობების განსაზღვრისა. ზიანის მიყენებიდან წარმოშობილ ურთიერთობებში კრედიტორი მეტად შეზღუდულია. ის, ფაქტობრივად, „უნებურად“ არის ამ ურთიერთობაში შესული და ამ ურთიერთობიდან სამართლიანი გამოსავლის მოძებნისას მას კორპორაციის, როგორც განცალკევებული პირის დაუძლეველი ფარი ელობება... მიჩნეულია, რომ ისტორიულად შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრინციპი სწორედ ნებაყოფლობითი სახელშეკრულებო კრედიტორების მხრიდან სარჩელის შემთხვევებში პარტნიორთა ინტერესების დასაცავად იქნა შემუშავებული. ნესი, რომელიც ეფექტურად მოქმედ რეგულაციად იქცა ნებაყოფლობითი კრედიტორების შემთხვევებში, მექანიკურად, ამ ორს შორის განსხვავების გათვალისწინების გარეშე, იქნა გადმოღებული დელიქტკრედიტორებთან მიმართებითაც. ამიტომაც ზოგიერთი ავტორი⁶⁰ საზოგადოების მხრიდან ზიანის მიყენებისას წარმოშობილ ურთიერთობებში პასუხისმგებლობის შეზღუდვის კონცეფციის გაუქმების მომხრეა⁶¹... ამდენად, საკორპორაციო და დელიქტურმა სამართალმა ერთგვარი გამოწვევის შეიქმნა პარტნიორის შეზღუდული პასუხისმგებლობიდან და ეს გამჭოლი პასუხისმგებლობის დოქტრინის სახით ჩამოაყალიბა. თუმცა, მიუხედავად ამ დოქტრინის ზიანის შემთხვევებში გამოყენებისა, მისი მასობრივ და ფართომასშტაბიან დელიქტებში (როგორცაა გარემო) უპირობოდ გამოყენება ლოგიკურობასაა მოკლებული. ასეთ შემთხვევებში ვის აკისრია ტვირთი, სწორედ ეს არის საკამათო. დელიქტის მსხვერპლსა (კრედიტორი) და პარტნიორებს შორის ბალანსის უზრუნველყოფა კონტექსტის სპეციფიკურ ანალიზს და დივერსიფიკაციის შესაძლებლობების, რისკისა და ტრანსაქციის ხარჯების შეფასებას მოითხოვს.⁶²

გამჭოლი პასუხისმგებლობის პრინციპის მთავარ მიზნად კომენტატორები ერთხმად მიიჩნევენ სამართლიანობის აღდგენას. თუმცა სამართლიანობის ცნება სამართალში ერთ-ერთ ყველაზე პრობლემურ და ძნელად განსამარტ კატეგორიაში შედის. ამდენად, სასამართლოს მიერ პირსინგის ამოქმედება ამ მიზნითა და მოტივით ყოველთვის დავისა და აზრთა სხვადასხვაობის გამომწვევი იქნება. ანგლოამერიკულ პრეცედენტულ სამართლებრივ სისტემაში ბევრად უფრო მარტივია ამ ტიპის დოქტრინის განვითარება, მისი ყოველ კონკრეტულ საქმესთან მიმართებით განმარტება და თუნდაც საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე მიმართულების შეცვლა, მაგრამ კონტინენტური ევროპის სამართლებრივი სისტემისთვის, მისი სპეციფიკიდან გამომდინარე, ეს მეტ-ნაკლებად გართულებულია... ერთ-ერთ საქმეზე⁶³ ინგლისის სასამართლომ განმარტა, რომ სასამართლო თავის ძალმოსილებას გამოიყენებს პასუხისმგებლობის

⁵⁹ იხ. *Marcantel J.A.*, Because Judges are not Angels Either: Limiting Judicial Discretion By Introducing Objectivity Into Piercing Doctrine, *Kansas Law Review*, Vol.59, №2, 2011, 12-15.

⁶⁰ *Hansmann H., Kraakman R.*, The End of History Corporate Law, 89 *Geo. L.J.* 439, 2001, 466-67.

⁶¹ *Kahan D.R.*, Shareholder Liability for Corporate Torts: A Historical Perspective, *The Georgetown Law Journal*, Vol. 97:1085, 1087.

⁶² იხ. *Alexander J.C.*, Unlimited Shareholder Liability Through a Procedural Lens, 106 *Harv. L. Rev.* 387, 1992, 3. დელიქტის შემთხვევაში საკორპორაციო და დელიქტური სამართლის კონკურენციის საკითხებზე ფედერალურ და შტატების დონეზე, ვინაიდან ისინი ქართული საკორპორაციო სამართლისთვის რელევანტური არ არის, ნაშრომში ყურადღებას აღარ გავამახვილებთ.

⁶³ *In re a Company.*

გასაჭოლად, არ მიაქცევს ყურადღებას კორპორაციის სტრუქტურის (კორპორაციულობის) ეფექტურობას, თუ ეს ყოველივე სამართლიანობის აღდგენის (მიღწევის) აუცილებლობითაა განპირობებული. ასევე სასამართლო გადანყვეტილებაში ვკითხულობთ: სასამართლო თავისი დისკრეციის ფარგლებში „მიუკერძოებელი თვალთ“ იხედება კორპორაციული საფარველის მიღმა იმ მიზნით, რომ სამართლიანობა აღადგინოს.⁶⁴

დღეს ინგლისის სასამართლოებში გამჭოლი პასუხისმგებლობის დაკისრება და ამოქმედება, მართლაც, საგამონაკლისო ხასიათს ატარებს, თუმცა 1970 წლის ბოლო პერიოდამდე სასამართლოებში მნიშვნელოვანი მზადყოფნა იგრძნობოდა ამ კონცეფციის ცხოვრებაში გატარებისა და კონკრეტულ შემთხვევაში გამჭოლი პასუხისმგებლობის დაკისრებისა. ამ კონტექსტში განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია ლორდი დენინგის თეორია ერთიანი ეკონომიკური ერთეულის შესახებ,⁶⁵ რომელიც საშუალებას აძლევდა სასამართლოს, მშობელი კორპორაცია და მისი ყველა სუბსიდიარი ერთიან ორგანიზმად აღექვა და რომელიც ექსპანსიურად გავრცელდა ამერიკის შეერთებული შტატების სამართალშიც.

7. გამჭოლი პასუხისმგებლობის სახეები

7.1. სუბიექტის მიხედვით

სუბიექტების მიხედვით, ძირითადად, გამოყოფენ 2 ტიპის პირსინგს: პირველი, როდესაც საზოგადოების, როგორც განცალკევებული პირის, სტატუსი და შეზღუდული პასუხისმგებლობის კონცეფცია დაძლეულია და კორპორაციის ვალდებულებებისთვის პარტნიორი აგებს პასუხს. საქმეებს, სადაც პასუხისმგებლობის ამგვარი გაჭოლვა ხდება, პარტნიორის პასუხისმგებლობის გამომწვევ საქმეებს უწოდებენ; პირსინგის მეორე სახე გვაქვს იმ შემთხვევაში, როდესაც პარტნიორისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრების გვერდის ავლით უარყოფილია საზოგადოების განცალკევებული სუბიექტობა. ასეთ დროს, როგორც წესი, სასამართლო არ ცნობს სუბსიდიარი საზოგადოების განცალკევებულ სტატუსს, არ აღიარებს მას იურიდიულ პირად და პასუხისმგებლობას მშობელი საზოგადოებისკენ მიმართავს. ასეთ საქმეებს სასამართლო პრაქტიკაში განცალკევებული იურიდიული ორგანიზმის საქმეებს უწოდებენ. მნიშვნელოვანია, რომ ამერიკის შეერთებული შტატების სასამართლო პრაქტიკაში პასუხისმგებლობის გაჭოლვის პირველი ტიპი – პარტნიორის პასუხისმგებლობის შემთხვევები – ჭარბობს, მაშინ, როცა ინგლისის სასამართლო პრაქტიკაში ასეთი ტიპის პირსინგი იშვიათად გვხვდება.⁶⁶

7.2. ფორმის მიხედვით

გარდა ზემოთ აღნიშნული გრადაციისა, ლიტერატურაში⁶⁷ პირსინგის რამდენიმე განსხვავებული დაყოფაც გვხვდება. კერძოდ, ფორმის მიხედვით გამოყოფენ პირსინგის: 1) სახელმეკრულებო და დელიქტურ; 2) ჰორიზონტალურ და ვერტიკალურ; 3) რევერსიულ და 4)

⁶⁴ Atlas-Maritime Co. v. Avalon Maritime Ltd., - Cheng T.K., The Corporate Veil Doctrine Revisited: A Comparative Study of the English and the U.S. Corporate Veil Doctrines, Boston College International and Comparative Law Review, Vol.34, Issue 2, Art. 2, 5-1-2011, 354.

⁶⁵ Single Economic Unit Theory

⁶⁶ იხ. Cheng T.K., The Corporate Veil Doctrine Revisited: A Comparative Study of the English and the U.S. Corporate Veil Doctrines, Boston College International and Comparative Law Review, Vol.34, Issue 2, Art. 2, 5-1-2011.

⁶⁷ თემაში შემდგომ წარმოდგენილი გაჭოლვის სახეები და ფორმები შესრულებულია მარკანტელის ნაშრომის მიხედვით – Marcantel J.A., Because Judges Are Not Angels Either: Limiting Judicial Discretion By Introducing Objectivity Into Piercing Doctrine, Kansas Law Review, Vol. 59, № 2, 2011.

სამკუთხედი ფორმის შემთხვევებს. პირსინგი სახელშეკრულებო და დელიქტური შემთხვევებისას, ერთი მხრივ, საზოგადოებისა და კრედიტორის სახელშეკრულებო ურთიერთობიდან გამომდინარე პასუხისმგებლობას ეხება, ხოლო მეორე მხრივ, ზიანის მიყენებიდან წარმოშობილ პასუხისმგებლობას; ჰორიზონტალური გაჭოლვა გვაქვს სახეზე, როდესაც მოსარჩელე ცდილობს, გაჭოლოს მშობელი საზოგადოების ერთი სუბსიდიარი საზოგადოება, რათა მისწვდეს მეორე სუბსიდიარი საზოგადოების აქტივებს. მაგალითად, მშობელი საზოგადოება „ა“ ფლობს წილებს 3 სუბსიდიარ საზოგადოებაში, „ბ“, „გ“ და „დ“ საზოგადოებებში. ჰორიზონტალური პირსინგის დროს კრედიტორი შეეცდება, გაჭოლოს „ბ“, რათა მისწვდეს „გ“-ს ქონებას. ამდენად, მოსარჩელე ცდილობს, დაკმაყოფილება მიიღოს ორი თანაბარი ძალისა და დონის საზოგადოებისგან. ამიტომაც გაჭოლვის ამ სახეს ჰორიზონტალური გაჭოლვა ჰქვია; რაც შეეხება ვერტიკალურ პირსინგს, ამ ტიპის გაჭოლვა სახეზე გვაქვს, როდესაც კრედიტორი ცდილობს, გაჭოლოს სუბსიდიარი საზოგადოება და მის მშობელ საზოგადოებას მისწვდეს. გამომდინარე იქიდან, რომ განსხვავებით ჰორიზონტალური გაჭოლვისგან, სადაც ერთი ძალისა და დონის საზოგადოებების გაჭოლვაზეა საუბარი, აქ მოსარჩელე ცდილობს დაქვემდებარებული საზოგადოების სუბსიდიარის მეშვეობით მისწვდეს ზემდგომ საზოგადოებას – მშობელს. ამ ტიპის პირსინგს ვერტიკალურ პირსინგს უწოდებენ; რევერსიული გაჭოლვა⁶⁸ შეიძლება, სახეზე გვქონდეს ზემოთ ნახსენებ პარტნიორის პასუხისმგებლობის გამომწვევ საქმეებშიც და განცალკევებული იურიდიული ორგანიზმის საქმეებშიც. პირველ შემთხვევაში რევერსიული პირსინგი გვექნება, როდესაც სახეზეა ერთი კორპორაციული სტრუქტურა (ორგანიზმი) რამდენიმე პარტნიორით და მოსარჩელე ცდილობს, გაჭოლოს პარტნიორი და შეაღწიოს საზოგადოებაში, საზოგადოების აქტივებში. განცალკევებული იურიდიული ორგანიზმის საქმეებში კი რევერსიული პირსინგი მაშინაა, როდესაც სახეზეა მულტიკორპორაციული სტრუქტურა და მოსარჩელე ცდილობს, გაჭოლოს მშობელი საზოგადოება სუბსიდიარ საზოგადოებაში, მის აქტივებში შესაღწევად; სამკუთხედისებრი პირსინგი კი – გაჭოლვის ეს სახე – ყველაზე რთული და პრობლემურია. ის შეიძლება წარმოიშვას სახელშეკრულებო და დელიქტური პირსინგის შემთხვევებიდან, შეიძლება ჰქონდეს ჰორიზონტალური და ვერტიკალური პირსინგის სტრუქტურული ნიშნები და შესაძლოა, რევერსიულადაც გაიჭოლოს. საბოლოოდ, სამკუთხედისებრი პირსინგი მაშინაა, როდესაც მოსარჩელე ცდილობს, გაჭოლოს მშობელი საზოგადოება, რათა მისწვდეს მშობელი საზოგადოების პარტნიორს იმისთვის, რომ მისწვდეს მესამე არადაკავშირებულ საზოგადოებას, რომელშიც ამ პარტნიორს წილი აქვს. მაგალითად, წარმოვიდგინოთ მშობელი საზოგადოება „ა“, რომელსაც ჰყავს ერთადერთი პარტნიორი „ბ“. ამასთანავე, „ბ“ ფლობს წილს კორპორაცია „გ“-ში. ასეთ შემთხვევაში, როდესაც მოსარჩელეს ურთიერთობა ჰქონდა მხოლოდ „ა“-სა და „ბ“-სთან და, უმეტესად, არანაირი პირდაპირი ურთიერთობა არ ჰქონია „გ“-სთან და „ა“ და „ბ“ ვალაუფალები არიან, მოსარჩელე ცდილობს, გაჭოლოს „ა“, რომ მიაღწიოს „ბ“-ს, რომ მიაღწიოს „გ“-ს. ეს აყალიბებს ერთგვარ სამკუთხედს, პირსინგის ამ ტიპის სახელწოდებაც მისგან გამომდინარეობს.

8. პასუხისმგებლობის გაჭოლვის ძირითადი ფაქტორები

ერთ-ერთ საქმეზე⁶⁹ კალიფორნიის სააპელაციო სასამართლომ სკრუპულოზური ჩამონათვალი მოგვცა პირსინგის ამოქმედების წინაპირობებისა: 1. აქტივების აღრევა, განცალ-

⁶⁸ რევერსიულ პირსინგს ნებაყოფლობით პირსინგსაც უწოდებენ, გამომდინარე იქიდან, რომ ასეთ დროს, უმეტეს შემთხვევაში, პარტნიორი თანახმაა პასუხისმგებლობის ამ ტიპის დაკისრებაზე. – *Cheng T.K., The Corporate Veil Doctrine Revisited: A Comparative Study of the English and the U.S. Corporate Veil Doctrines, Boston College International and Comparative Law Review, Vol.34, Issue 2, Art. 2, 5-1-2011, 371.*

⁶⁹ *Assoc. Vendors, Inc. v. Oakland Meat Co., 26 Cal. Rptr. 806, 813-815 (Ct. App. 1962).*

კევებულ წარმონაქმნებზე კაპიტალის განცალკევების არარსებობა, აქტივების არაკორპორაციის მიზნებისთვის არაავტორიზებული გამოყენება; 2. ინდივიდის მიერ საზოგადოების ქონებისადმი მოპყრობა, როგორც საკუთარი ინდივიდუალური აქტივებისადმი; 3. აქციის გამოშვებისათვის საჭირო ძალმოსილების ვერმოპოვება; 4. საზოგადოების ადეკვატური ჩანაწერების არარსებობა ან სხვადასხვა წარმონაქმნის ჩანაწერების განცალკევების შეუძლებლობა; 5. კორპორაციაში ერთი პირის ან ერთი ოჯახის წევრების მიერ ყველა აქციის ფლობა; 6. ერთი და იმავე ოფისის გამოყენება; 7. ერთი და იმავე თანამშრომლებისა და იურისტის გამოყენება; 8. საზოგადოების არაადეკვატური კაპიტალიზება; 9. აქტივების სრული არარსებობა, არასაკმარისი კაპიტალიზება; 10. კორპორაციის გამოყენება ნაჭუჭად, საშუალებად (ინსტრუმენტად) ან გამავლად ინდივიდის ინდივიდუალური ან სხვა კორპორაციის ბიზნესის საწარმოებლად; 11. პასუხისმგებელი მესაკუთრეების იდენტიფიკაციის, მენეჯმენტისა და ფინანსური ინტერესის ან პირადი ბიზნესის დამალვა ან დამახინჯებულად წარმოდგენა; 12. სამართლებრივი ფორმალობების უგულვებელყოფა და დაკავშირებულ საზოგადოებებს შორის მიუკერძოებელი და თანასწორი ურთიერთობის (*arm's length relationships among related entities*) არარსებობა; 13. კორპორატიული ორგანიზმის გამოყენება შრომის, მომსახურების ან საქონლის სხვა პიროვნებისა თუ გაერთიანებისთვის უზრუნველსაყოფად; 14. კრედიტორების საზიანოდ აქტივების კორპორაციიდან გატანა სტოკჰოლდერის მიერ და სტოკჰოლდერისთვის ან სხვა პიროვნებისა თუ საზოგადოებისთვის, საზოგადოებებს შორის აქტივებისა და პასივების ისეთი მანიპულაციით, რომ ერთ საზოგადოებაში მხოლოდ აქტივები იყოს თავს, ხოლო მეორეში მხოლოდ ვალდებულებები (პასივები); 15. სხვა პირთან სახელშეკრულებო ურთიერთობაში იმ მოტივით შესვლა, რომ კორპორაციულობა გამოყენებულ იქნეს როგორც ფარი პერსონალური პასუხისმგებლობის თავიდან ასაცილებლად ან კორპორაციის გამოყენება კანონსაწინააღმდეგო ტრანსაქციების შესასრულებლად; 16. კორპორაციის დაარსება და გამოყენება სხვა პირისა თუ საზოგადოების ვალდებულებების მასზე გადმოსაკისრებლად; 17. ინდივიდის მიერ კორპორაციის ვალდებულებებზე პერსონალურად პასუხისმგებების უარყოფა; 18. იდენტიურად თანაბარი მესაკუთრეობა ორ საზოგადოებაში; 19. ორი საზოგადოების დირექტორებისა და მენეჯერების გაიგივება ზედამხედველობასა და მენეჯმენტში; 20. ორი საზოგადოების მესაკუთრეების გაიგივება ამ საზოგადოების კონტროლში.⁷⁰

⁷⁰ ამერიკულ და ინგლისურ სასამართლო პრაქტიკაში პასუხისმგებლობის გაჭოლის უამრავი ტესტი არსებობს (სასამართლო პრაქტიკიდან 85 შესაძლო ფაქტორი იკვეთება, რომლებიც რამდენიმე კატეგორიაშია დაჯგუფებული. *Millon D., The Still-Elusive Quest to Make Sense of Veil-Piercing, Texas Law Review See Also, Vol. 89:15, 2009, 16*), ამასთანავე, არც ერთი მათგანი, ანგლოამერიკული სამართლებრივი სისტემის სპეციფიკიდან გამომდინარე, ამომწურავი არ არის. თითქმის ყველა საქმეზე ყველა მოსამართლე ცდილობს, ჩამოაყალიბოს პასუხისმგებლობის გაჭოლის იდეალური ტესტი. მნიშვნელოვანია ინგლისელი მოსამართლის, ატკინსონის, მიერ ერთ-ერთ საქმეზე (*Smith, Stone & Knight Ltd. v. Birmingham, 1939, 4 ALL E.R. 116(K.B.) at 121 Eng*) განხორციელებული პირველი მცდელობა პირსინგის 6 კრიტერიუმის ჩამოყალიბებისა; ასევე საინტერესოა ფრედერიკ პოველის 3 ტესტი მშობელი-სუბსიდიარის ურთიერთობაში პირსინგისას (იხ. *Powell F.J., Parent and Subsidiary Corporations, 1931*). გაჭოლის კრიტერიუმების ჩამონათვალი იმ მიზეზითაც ვერ იქნება ამომწურავი, რომ ამერიკული სასამართლოები (განსხვავებით ინგლისური სასამართლოებისაგან) სამართლის ამა თუ იმ დარგთან (მაგალითად, შრომისა და საგადასახადო სამართალი) მიმართებით ზოგადი პოლიტიკის მიმართულებებსა და ფაქტორებსაც ითვალისწინებენ გაჭოლის შესახებ გადანყვეტილების მიღებისას. ამიტომაც პრეცედენტების სრულად შესწავლამ შესაძლოა, ძალიან დიდი მოცულობისა და მრავალრიცხოვანი პუნქტისგან შემდგარი ჩამონათვალი მოგვცეს, მაგრამ ამ ნაშრომის მთავარი მიზანი შეზღუდული პასუხისმგებლობისა და გამჭოლი პასუხისმგებლობის პრინციპის ურთიერთმიმართების გამოკვეთაა, ამიტომაც ნაშრომში დეტალურად არ არის წარმოდგენილი პირსინგის განმაპირობებელი *alter egos*-ს, *instrumentality*-ს თუ სხვა თეორიები, თავიანთი უპირატესობებითა და ნაკლოვანებებით. კალიფორნიის სააპელაციო სასამართლოს მიერ წარმოდგენილი ზემოთ მოცემული კრიტერიუმები კი მეტნაკლებად ყველა თეზას ეხება, რაც პირსინგის დროს რელევანტურია, ამიტომაც ამ ეტაპზე მხოლოდ

9. გამჭოლი პასუხისმგებლობის კრიტიკა

არსებობს გამჭოლი პასუხისმგებლობის დოქტრინის სანინალმდეგო 3 ძირითადი თეორია-მიდგომა: პროფესორ ბეინბრიჯის შეთავაზება; სავალდებულო დაზღვევის შეთავაზება; და სავალდებულო კაპიტალიზაციის შეთავაზება... პროფესორი ბეინბრიჯი ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი კრიტიკოსია გამჭოლი პასუხისმგებლობის კონცეფციისა⁷¹ და ცალსახა მომხრეა ამ პრინციპის გაუქმებისა შემდეგი 2 მიზეზის გამო: მას მიაჩნია, რომ დოქტრინა არაპრინციპული და არაკონტროლირებადია და პროგნოზირების ხარჯები ახასიათებს ისე, რომ არანაირი ზოგადპოლიტიკური მიზნები არ აქვს. პირველ მიზეზთან მიმართებით გაჭოლვის ტესტები, ავტორის აზრით, ობიექტურ კრიტერიუმებს ნაკლებად შეიცავს და, უმეტესად, იმ სხვადასხვა ფაქტორისგან შედგება, რომელთაც სასამართლოები რეტროსპექტიულად იხილავენ კონკრეტული საქმის გადანწყვეტისას. ყოველივე ეს კი კორპორაციული დაგეგმვის თვალსაზრისით გაურკვეველობასა და არაპროგნოზირებადობას იწვევს. განსაკუთრებით მწვავედ დგას საკითხი, როდესაც სასამართლო ფაქტორთა ტესტის ერთ ასპექტზე აკეთებს მთავარ აქცენტს და ნეგატიურად მიიჩნევს მას, მაშინ, როდესაც ცალკე აღებული ეს ფაქტორი შესაძლოა, ჩვეულებრივი მახასიათებელი იყოს კანონის შესაბამისად დაარსებული კორპორაციისა. მეორე მიზეზთან მიმართებით, ბეინბრიჯს მიაჩნია, რომ არაპროგნოზირებადობა სოციალური ხარჯების გამომწვევია ისე, რომ არანაირ სოციალურ სარგებლამდე არ მივყავართ.⁷² რაც შეეხება სავალდებულო დაზღვევის მიდგომას, იგი თავის თავში მოიაზრებს იმას, რომ კორპორაციას საკანონმდებლო მოთხოვნის დონეზე უნდა ჰქონდეს შესაფერისი სავალდებულო დაზღვევა, რომელიც კრედიტორთა ინტერესების დაცვისკენ იქნება მიმართული..., მაგრამ ამ მიდგომასაც სერიოზული კრიტიკა შეხვდა, როგორც საზოგადოების დაფუძნებისთვის დაბრკოლების შემქმნელ ფაქტორს, რადგან ახალმა საზოგადოებამ შესაძლოა, ვერც კი მოახერხოს შესაბამისი დაზღვევის მოძიება.⁷³ ამასთანავე, გამოდის, რომ იმ საზოგადოებისთვის, რომელიც სარისკოსა და კანონსანინალმდეგოს არაფერს აკეთებს, სავალდებულო დაზღვევა დამატებითი ტვირთია განუვლი იმისთვის, რომ თავიდან იქნეს აცილებული სხვა საზოგადოებების სარისკო მოქმედებებით სისტემასთან თამაში, რაც შედეგის მხრივ საჯარო პოლიტიკის პერსპექტივიდან არასასურველია.⁷⁴ სავალდებულო კაპიტალიზაციის, იგივე სავალდებულო მინიმალური კაპიტალის დოქტრინა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი და საკამათო საკითხია საკორპორაციო სამართალში, ამ კონტექსტში კი პასუხისმგებლობის დადგომის შემთხვევაში კრედიტორთა მოთხოვნის დაკმაყოფილების საშუალებაა..., თუმცა ამ კონცეფციის მიმართაც კრიტიკოსთა მრავალრიცხოვნობა აღინიშნება, როგორც დაფუძნებისას ბარიერის წარმომქმნელი რეგულაციისა.

მისი ზოგადი მიმოხილვით შემოვიფარგლეთ, გამომდინარე იქიდან, რომ ამ კონკრეტულ შემთხვევაში იურიდიული პირის ნიშნებთან მიმართებით მსჯელობისთვის გვჭირდება.

⁷¹ იხ. ბეინბრიჯის ნაშრომები ამ საკითხზე: *Bainbridge S.M., Abolishing Veil Piercing*, 26 J. Corp. L. 479 (2001); *Bainbridge S.M., Abolishing LLC Veil Piercing*, University of Illinois Law Review, Vol. 2005 №1.

⁷² *Marcantel J.A., Because Judges Are Not Angels Either: Limiting Judicial Discretion By Introducing Objectivity Into Piercing Doctrine*, Kansas Law Review, Vol. 59, № 2, 2011, 16.

⁷³ *Wix G.W., Piercing the Corporate Veil: Should Michigan Consider Statutory Solutions?* 79 U. Det. Mercy L. Rev. 637, 9.

⁷⁴ *Marcantel J.A., Because Judges Are Not Angels Either: Limiting Judicial Discretion By Introducing Objectivity Into Piercing Doctrine*, Kansas Law Review, Vol. 59, № 2, 2011, 19.

10. გამჭოლი პასუხისმგებლობის პრინციპის მოქმედების პერსპექტივა ქართულ საკორპორაციო სამართალში

ვფიქრობთ, ქართულ საკორპორაციო სამართლებრივ და, შესაბამისად, ბიზნესგარემოში, თუნდაც სამართლიანობის მოტივით, სასამართლოსთვის კორპორაციულობის, როგორც კონტინენტური ევროპის ქვეყნისთვის დამახასიათებელი კანონმდებლის მძიმე ხელით შექმნილი ნორმის, დაძლევის ასეთი ფართო დისკრეციის მინიჭება არ უნდა იყოს გამართლებული. ანგლოამერიკულ სამართლებრივ სისტემაში დელიქტიდან წარმოშობილ ურთიერთობებში გამჭოლი პასუხისმგებლობის პრინციპის გამოყენების ერთ-ერთ ნამყვან მოტივად, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სამართლიანობის აღდგენას ასახელებენ; აღსანიშნავია, რომ ასეთ შემთხვევებში სამართლიანობის აღქმა უფრო მეტად გამძაფრებულია, რადგანაც დელიქტის კრედიტორი არანებაყოფლობითი კრედიტორია და მას საზოგადოებასთან სახელშეკრულებო პირობებზე მოლაპარაკების ეტაპი არ გაუვლია. ამიტომაც ერთი შეხედვით დელიქტის დროს პასუხისმგებლობის გაჭოლვა უფრო სამართლიანი ჩანს. თუმცა, ვფიქრობთ, ქართული რეალობისთვის ეს მისაღები არ უნდა იყოს. მიუხედავად დელიქტის შედეგად დაზარალებული პირის მძიმე მდგომარეობისა, ეს არ უნდა იყოს კონკრეტულ შემთხვევაში საფარველის გაჭოლვის განმაპირობებელი და მასზე ზეგავლენის მომხდენი ფაქტორი. აქ ამოსავალი წერტილი საკორპორაციო სამართლისთვის დამახასიათებელი პრინციპთა პრინციპი ესაა კორპორაციულობის, განცალკევებული პირის, სამართლის განცალკევებული სუბიექტის სტატუსი. კრედიტორი, იქნება ის სახელშეკრულებო თუ დელიქტისმიერი, ურთიერთობაში შედის (ნებაყოფლობით თუ არანებაყოფლობით) კონკრეტულ პირთან, რომელსაც პირისთვის დამახასიათებელი ყველა ნიშანი აქვს. და ის მოტივი, რომ იგი კონკრეტული პირებისგან (დამფუძნებლებისგან) წარმომდგარი პირია, ოდნავადაც კი არ შეიძლება გახდეს რაიმე მცირე ზეგავლენის მომხდენი ფაქტორი პასუხისმგებლობის გაჭოლვისა, თუნდაც, დელიქტით დაზარალებული კრედიტორის საქმეზე. მაგრამ იმ შემთხვევებში, როდესაც რეალურად სახეზე არ გვყავს პირი, იურიდიული პირისთვის დამახასიათებელი ნიშნებით, აქ არც უნდა იყოს საუბარი რაიმე ტიპის გაჭოლვაზე, აქ ხომ საერთოდ პირის არსებობა დგას ეჭვქვეშ. თუ კარგად დავაკვირდებით გაჭოლვის ფაქტორების ზემოთ მოცემულ ჩამონათვალს, დავინახავთ, რომ თითქმის ყველა პუნქტი ცალსახად მიანიშნებს განცალკევებული წარმონაქმნის, იურიდიული პირის რომელიმე მნიშვნელოვანი ნიშნის არარსებობაზე, მაგალითად: გამოცალკევებული ქონება, საქმისწარმოება, ხელმძღვანელობა, პერსონალი. ამდენად, თუკი კონკრეტულ საქმეზე საზოგადოება ამ კრიტერიუმებს ვერ აკმაყოფილებს, გამოდის, რომ კორპორაციული საფარველი, როგორც გაჭოლვის ობიექტი, არ არსებობს, რადგანაც სახეზე საერთოდ არ გვაქვს *დე ფაქტო* კორპორაცია და ხდება საზოგადოების შეცდომაში შეყვანა. ე.ი., ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში სასამართლოს ფუნქციაა, გამოარკვიოს, შინაარსგამოცლილ ჩონჩხთან ხომ არ აქვს საქმე. და თუ ეს დამტკიცდება, გამოდის, რომ საზოგადოებას შეზღუდული პასუხისმგებლობის სტატუსი არც მოუპოვებია, რადგანაც ის, ფაქტობრივად, საზოგადოება არც არის და გასაჭოლიც არაფერია... ის ფაქტი, რომ შეზღუდული პასუხისმგებლობა იურიდიული პირის სტატუსიდან გამომდინარეობს და, ფაქტობრივად, მისგან არის განპირობებული, იქიდანაც ჩანს, რომ პირსინგი, ძირითადად, მხოლოდ იმ შემთხვევებში გამოიყენება, როდესაც საწარმოს, როგორც განცალკევებული პირის, არსებობა დგას ეჭვქვეშ. რაც სავსებით ბუნებრივია, თუ სადავო არ არის რეალური იურიდიული პირის (თავისი ყველა მახასიათებლით) არსებობა, ყველასთვის ნათელია, რომ საწარმო დამოუკიდებელი პირია და, მიუხედავად იმისა, არის თუ არა ის ფინანსურად წარმატებული,

იმთავითვე ცხადია, რომ სხვა პირი, თუნდაც მისი დამფუძნებელი (ან შემდგომში შემოსული) პირები, იქნება ეს ფიზიკური თუ იურიდიული, პასუხს არ აგებენ თავისი ვალდებულებებისთვის. აღსანიშნავია, რომ კორპორაციის, როგორც განცალკევებული და დამოუკიდებელი პირის სტატუსი პირველად აღიარებულ იქნა ცნობილ საქმეში დიდი ბრიტანეთის სასამართლო პრაქტიკიდან – *სალომონი სალომონის წინააღმდეგ*.⁷⁵ პასუხისმგებლობის კუთხით კი ეს პრეცედენტი განმარტა ლორდმა სამნერმა ერთ-ერთ საქმეზე:⁷⁶ „ინვესტორებს შორის, რომლებიც პარტნიორების სახით მონაწილეობენ ურთიერთობაში, სამართალი სხვა პირს მოიაზრებს, მართალია, ხელოვნურ პირს, თავად სანარმოს, მაგრამ მასში გამოყენებული კაპიტალი სწორედ ამ პირის კაპიტალია და არა მისი პარტნიორების ბიზნესი და კაპიტალი. თუმცა იმთავითვე ნავარაუდევია, რომ სანარმო სათანადოდაა დაარსებული და თვალთმაქცური არ არის. ხოლო ის მოსაზრება, რომ სანარმო მექანიკურად ასრულებს პარტნიორების მიზნებს, ეს ამ კონტექსტში არაპროფესიონალის მცდარი მოსაზრებაა, მხოლოდ და მხოლოდ მეტაფორაა და ფაქტების სამართლებრივ ასპექტებს ვერ შეცვლის“. სამართალი ამბობს: „მოეპყარი შენს სუბსიდიარ საზოგადოებას როგორც დამოუკიდებელ, მოგების მომტან სანარმოს და ჩვენ მოგანიჭებთ შეზღუდულ პასუხისმგებლობას. ამას ვითხოვთ სხვა კორპორაციებისგანაც და თქვენგანაც“.⁷⁷

10. დასკვნა

მენარმეთა შესახებ საქართველოს კანონი აფუძნებს ზოგად ნორმას, რომ კომანდიტური საზოგადოების კომანდიტი, შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების, სააქციო საზოგადოებისა და კოოპერატივის პარტნიორი საზოგადოების ვალდებულებებისთვის პასუხს არ აგებს კრედიტორების წინაშე.⁷⁸ რაც შეეხება გამჭოლი პასუხისმგებლობის პრინციპს, კანონი მის უზოგადეს და, ერთი შეხედვით, პასიურ დეფინიციას გვაძლევს. კომანდიტური საზოგადოების შეზღუდული პარტნიორი, შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების, სააქციო საზოგადოებისა და კოოპერატივის პარტნიორები საზოგადოების კრედიტორების წინაშე პასუხს აგებენ პირადად, თუ ისინი ბოროტად გამოიყენებენ პასუხისმგებლობის შეზღუდვის სამართლებრივ ფორმებს.⁷⁹ ზემოთ ნათლად გამოჩნდა, თუ რა მოცულობისა და სიღრმის დოქტრინაა განვითარებული ანგლოამერიკულ სამართლებრივ სისტემაში ამ კუთხით. შეზღუდული პასუხისმგებლობის დოქტრინამ და მასთან მიმართებით გამჭოლი პასუხისმგებლობის კონცეფციამ ამ სამართლებრივ სისტემაში განვითარების საინტერესო გზა განვლო. მნიშვნელოვანია ამ ორი ურთიერთსაწინააღმდეგო პრინციპისადმი, უფრო სწორად პირსინგისადმი, როგორც პასუხისმგებლობის შეზღუდვის საგამონაკლისო ნორმისადმი, მე-19 საუკუნის ბოლოდან დღემდე მოყოლებული მიდგომების ვარიაციები. პირველდანიყებითად პარტნიორთა პასუხისმგებლობის კორპორაციაში განხორციელებული შენატანებით შემოსაზღვრა სამართლებრივი ბრუნვის საუცხოო მიღწევად იყო მიჩნეული; შემდგომ პერიოდში ურთიერთობებისა და სოციალური გარემოს განვითარებამ კრედიტორის ინტერესები წამოწია წინ; დაგროვილმა სასამართლო პრეცედენტებმა კი შეზღუდული პასუხისმგებლობის, როგორც კრედიტორებისთვის ერთგვარად დაუძლეველი ზღუდის აბსოლუტურობის, სამართლიან სამართლებრივ-ეკონომიკურ

⁷⁵ *Salomon v. Salomon & Co. Ltd* AC 22, 1897.

⁷⁶ *Gas Lighting Improvement Co Ltd v IRC* AC 723, 1923.

⁷⁷ *Rands W.J.*, *Domination of A Subsidiary By A Parent*, *Indiana Law Review*, Vol. 32:421, 1999, 456.

⁷⁸ მენარმეთა შესახებ საქართველოს კანონი, 1994 წლის 28 ოქტომბერი, 3.4.

⁷⁹ იქვე, 3.6.

ბრუნვასთან შეთავსების საკითხის მწვავედ დაყენება გამოიწვია. ამიტომაც სასამართლოებმა აქტიურად მიჰყვეს ხელი კორპორაციული საფარველის გაჭოლვას, რამაც განაპირობა კიდევ ამ პრინციპის მძლავრი განვითარება როგორც სასამართლო დარბაზებში, ისე აკადემიური წრის ნაშრომებში. მიმდინარე პერიოდს რაც შეეხება, აშკარად შეიმჩნევა კორპორაციულობის დაძლევის კრიტერიუმების გამკაცრება და გამჭოლი პასუხისმგებლობის პრინციპის გამოყენებისას გამძაფრებული სიფრთხილე.

საქართველოსთვის, როგორც ყოფილი საბჭოური ქვეყნისთვის, ბიზნესის წარმოების სამართლებრივი ფორმების ამგვარი განვითარება ისტორიული მიზეზების გამო წარმოუდგენელი იყო. დამოუკიდებლობის მიღების შემდგომ კი, 1994 წელს მიღებულმა მენარმეთა შესახებ საქართველოს კანონმა შეზღუდული პასუხისმგებლობა, როგორც საკორპორაციო სამართლის ქვაკუთხედი, იმთავითვე დაამკვიდრა, ასევე გაითვალისწინა პასუხისმგებლობის გაჭოლვის ნორმაც (3.6), თუმცა ზოგადი და ბუნდოვანი დანაწესით. ეს ზოგადი დანაწესი უფრო მეტად პირსინგის ისეთ შემთხვევას უნდა ეხებოდეს, როდესაც კრედიტორი პარტნიორის პირად აქტივებში შესაღწევად საზოგადოების გაჭოლვას ითხოვს. რაც შეეხება პირსინგის მეორე სახეს, რომელთან მიმართებითაც ბევრად მეტი დავა და პრეცედენტია სამართლებრივ სისტემებში, იგულისხმება მშობელი და სუბსიდიარი საწარმოების ურთიერთობა, ამ კონტექსტში ქართული კანონი არაფერს ამბობს. არადა, ერთი საწარმოდან აქტივების ვალდებულებების გარეშე სუბსიდიარში გატანის შემთხვევები პრაქტიკაში ნელ-ნელა შეინიშნება; ეს განსაკუთრებით სამშენებლო ბიზნესს ეხება. ამდენად, მიუხედავად იმისა, რომ ეკონომიკური საქმიანობის წამოწყების წახალისება და ამ კუთხით კანონისმიერი მოთხოვნების გამარტივება (იგულისხმება კანონისმიერი მინიმალური საწესდებო კაპიტალის გაუქმება, კანონის ნორმების უმეტესი ნაწილის დისპოზიციური ხასიათი და ა.შ.) მნიშვნელოვანია საქართველოსთვის, როგორც ახალბედა დემოკრატიული ქვეყნისთვის, ისე და ისე სამართლიანი ეკონომიკური გარემოს უზრუნველსაყოფად; კრედიტორისთვის დაცვის იმ მექანიზმების მინიჭება, რომელთაც წამყვანი ქვეყნების ეკონომიკური და სამართლებრივი სისტემები ითვალისწინებენ, ასევე აქტუალური უნდა იყოს.

ბიბლიოგრაფია

1. *Dewing A.S.*, The Financial Policy of Corporations, New York, 5th ed., 1953.
2. *Powell F.J.*, Parent and Subsidiary Corporations, 1931.
3. *Armour J., Haansmann H., Krakman R.*, The Essential Elements of Corporate Law: What is Corporate Law? Harvard, John M. Olin Center For Law, Economics, and Business, Discussion Paper № 643, 7/2009, 2.
4. *Cabrelli D.*, The Case Against 'Outsider Reverse' Veil Piercing in Company Law, University of Edinburgh, School of Law, Working Paper Series, № 2010/03, 3, 4.
5. *Presser S.B.*, Thwarting The Killing Of The Corporation: Limited Liability, Democracy, And Economics, 87 Nw. U.L. Rev. 148, 1992, 2.
6. *Blumberg P.I.*, Limited Liability and Corporate Groups, 11 J. Corp. L. 573, 1985-1986, 33.
7. *Meiners R.E., Mofsky J.S., Tollison R.D.*, Piercing The Veil of Limited Liability, 4 Del. J. Corp. L. 351, 1978-1979, 351, 357.
8. *Millon D.*, Piercing The Corporate Veil, Financial Responsibility and the Limits of Limited Liability, Washington & Lee Public Law and Legal Theory Research Paper Series, Working Paper №, 03-13, 09-2003, 3.
9. *Manne H.G.*, Our Two Corporation Systems: Law and Economics, Virginia Law Reviews, Vol. 53, 1967, №2, 263.
10. *Posner R.A.*, The Rights of Creditors of Affiliated Corporations, 43 U. Chi. L. Rev. 499 1975-1976, 359.

11. *Hillman R.W.*, Limited Liability in Historical Perspective, 54 Wash. & Lee L. Rev. 615, 1997, 621, 625.
12. *Hicks J.*, Limited Liability: the pros and cons, in T. Orhnia, ed., Limited liability and the corporation, London, 1982, 11.
13. *Halpern P., Trebilcock M., Turnbull S.*, An Economic Analysis of Limited Liability In Corporation Law, The University of Toronto Law Journal, Vol. 30, № 2, Spring 1980, 117-150.
14. *Smith D.G.*, A Federalism-Based Rationale For Limited Liability, 60 Ala. L. Rev. 649, 2008-2009, 654, 667, 668, 669.
15. *Malik M.K.*, International Aspects of Corporate Law and Governance, University of Warwick, UK, partial fulfillment of the requirements of LLM for the session 2005-2006.
16. *Woodward S.E.* Limited Liability in the Theory of the Firm, Journal of Institutional and Theoretical Economics, 141, 601-611, 1985, 601, 602.
17. *Sollars G.G.*, An Appraisal of Shareholder Proportional Liability, Journal of Business Ethics, Vol. 32, № 4, Aug. 2001, 329-345, 334.
18. *Levmore S.*, Monitors and Freeriders in Commercial and Corporate Settings, 92 Yale L. J. 49, 1982, 49.
19. *Coffey M.P.*, In Defense of Limited Liability - A Replay To Hansmann And Kraakman, 1Geo. Mason L. Rev. 59, 1994.
20. *Macey J.R., Miller G.P.*, Double Liability of Bank Shareholders: History and Implications, Yale Law School Faculty Scholarship Series, 1-1-1992, 31.
21. *Grossman R.S.*, Fear and greed: The evolution of double liability in American banking, 1865-1930, Explorations in Economic History 44, 59-80, 2007, 62.
22. *Blumberg P.I.*, Blumberg on Corporate Groups, 2nd ed., Vol. 3, 122-60.
23. *Easterbrook F.H., Fischel D.R.*, Limited Liability and the Corporation, 52 U. Chi. L. Rev., 1985, 89.
24. *Marcantel J.A.*, Because Judges are not Angels Either: Limiting Judicial Discretion By Introducing Objectivity Into Piercing Doctrine, Kansas Law Review, Vol. 59, №2, 2011, 12,13,14,15,16,19.
25. *Hansmann H., Kraakman R.*, The End of History Corporate Law, 89 Geo. L.J. 439, 2001, 466, 467.
26. *Kahan D.R.*, Shareholder Liability for Corporate Torts: A Historical Perspective, The Georgetown Law Journal, Vol. 97:1085, 1087.
27. *Alexander J.C.*, Unlimited Shareholder Liability Through a Procedural Lens, 106 Harv. L. Rev. 387, 1992, 3.
28. *Cheng T.K.*, The Corporate Veil Doctrine Revisited: A Comparative Study of the English and the U.S. Corporate Veil Doctrines, Boston College International and Comparative Law Review, Vol. 34, Issue 2, Art. 2, 5-1-2011, 354, 371.
29. *Millon D.*, The Still-Elusive Quest to Make Sense of Veil-Piercing, Texas Law Review See Also, Vol. 89:15, 2009, 16.
30. *Wix G.W.*, Piercing the Corporate Veil: Should Michigan Consider Statutory Solutions? 79 U. Det. Mercy L. Rev. 637, 9.
31. *Rands W.J.*, Domination of A Subsidiary By A Parent, Indiana Law Review, Vol. 32:421, 1999, 456.